

בין אדם לחברו

ניתן להשיג
את הספר דברי חיזוק והדרכה
ואת החוברות בכתובות דלהלן

זכרון יעקב : רח' הזית 2 משפ' גריינמן

בני ברק :

פ. כץ : רח'
גניחובסקי 21
משפ' פרידמן
0527668996

רח' רנזנהיים 7
משפ' גריינמן
0527183997

הלפרין 1
קומה ב'

רבי עקיבא 54
משפ' שכטר

רח' אלחריזי 3
משפ' פוליקמן

חידושי הרי"מ 3
קומה ב'

אחיסמך

הרב י. זילבר 03-6188879
הרב י. קול : 0556792223

אזור הנגב

הרב א. קארן:
0548530503

מודיעין עלית :

הרב א. אייזנר
05331-09964
ניתן להשאיר הודעה

ירושלים

הרב לובצקי
0533147220

תוכן ענינים

ואהבת לרעך כמוך

- א..... לרצות שיהיה טוב לחבירו
- ב..... ברוחניות ובגשמיות
- ג..... דאגה לצרכי חבירו
- ד..... ביד כל אחד לגמול חסד עם חבירו
- ה..... חסד בתפילה
- ו..... להתייחס לחסד כזכות
- ז..... להתרגל בנדיבות במעשה ובמחשבה
- ח..... בענין חסד ונתינה
- ט..... לכבד כל אדם
- י..... זהירות מגרימת אי נעימות
- יא..... לשמוח בעליית חבירו

ויתור – חסד – ואהבת הבריות

- יא..... רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם
- יב..... לפנים משורת הדין
- יג..... מעביר על מדותיו

שומר פיו ולשונו

- יד..... לשמוח בבזיונות
- יט..... התנהגות בשעת מריבה
- כ..... הכי קל והכי משתלם
- כא..... זהירות מפגיעה הנראית של מה בכך
- כב..... ההפסד שבכל שלטון

השיפלות של ההולך רכיל.....כב
 גם כשמדייקים בסיפור זהו עיוות העניןכג
 כבוד תלמידי חכמים.....כד
 גנות ההנאה להתעסק בבזיון חברו.....כו
 יסוד גדול איך לבחון מעשיו.....כח
 טעותם של בעלי הלשון.....כט
 חטאי הלשון יותר מכל העבירות והגדר מדברים בטלים.....ל
 גם כשמקפיד לדבר לה"ר רק ע"פ ההלכה, יש שגיאות רבות.....לב
 חומרת עוון הדיבור שאדם דש בעקביו.....לג
 להתרחק מן המחלוקת.....לד
 בהפסדי הנרגן.....לו
 קנאה ודיבורים.....לח
 פעולות רבות נעשות מכח הקנאה.....לח
 כשמתחזקת האמונה אין מקום לקנאה.....לט

ענינים שונים

לקבל את מעשי חברו בהבנה.....מ
 להתרגל בלשון כבוד.....מ
 לזהר במידת האמת.....מא
 ע"י החטאים נוצרת תאוה לעשייתם.....מא
 עבירות שקל לזהר מהם – חמורות יותר.....מב
 לשון נקיה.....מג
 להתרגל בלשון נקיה.....מה

ואהבת לרעך כמוך

ועוד שכבר בא רבי עקיבא ולמד חיך קודמין לחיי חבירך, אלא מצות התורה שיאהב חבירו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב, ויתכן בעבור שלא אמר "ואהבת את רעך כמוך", והשנה אותם במלת "לרעך", וכן ואהבת לו כמוך דגר, שיהיה פירושו להשוות אהבת שניהם בדעתו, כי פעמים שיאהב אדם את רעהו בדברים ידועים להטיבו בעושר ולא בחכמה וכיוצא בזה, ואם יהיה אוהבו בכל יחפץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ובדעת ובחכמה, ולא שישוה אליו אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה, ויצוה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו, אבל יאהב ברבות הטובה לחבירו כאשר אדם עושה לנפשו ולא יתן שיעורין באהבה, ועל כן אמר ביהונתן כי אהבת נפשו אהבו, בעבור שהסיר מדת הקנאה מלבו ואמר ואתה תמלוך על ישראל וגו'."

ההרגשה שהצלחתו של השני ומעמדו, הם על חשבון המעמד או ההצלחה שלו, זהו נגד "ואהבת לרעך כמוך", להיפך, כל תורה ומצוות שיש בעולם מועיל לכולם "בהשתפך רוח

"והרי ואהבת לרעך כמוך מצות עשה דאורייתא, ונמשלה לכל התורה, ואם זה שאנו מדברים עמו מרגיש שלא בנוח, הרי ביטלנו מצות עשה זו בזמן שיש בירנו למנוע הדבר" (מכתבי התעוררות ח"א פ"ז מכתב א'). "ההרגשה הטבעית על יחסי אנוש בין אדם לחבירו גורמת לחוסר עיון על צד ההלכה שבדבר..." - - -

"והנה חובת המצות עשה היא ואהבת לרעך כמוך ממש, ואם המדובר בשונא חייבים להעדיפו על פני האוהב..." - - -
- "וזהו הלכה פשוטה" (שם מכתב ב').

לרצות שיהיה טוב לחבירו

א. הרמב"ן בפרשת קדושים מבאר את גדרי המצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, שהרי לכאורה על פי ההלכה אם יש לו רק בשביל אדם אחד, הוא קודם לחבירו, ומהו אם כן "ואהבת כמוך", "לרצות" שיהיה לשני כמוך, זהו החיוב של ואהבת לרעך כמוך, ההיפך מ"צרות עין".

וז"ל הרמב"ן "וטעם ואהבת לרעך כמוך - הפלגה, כי לא יקבל לב האדם שיאהוב את חבירו כאהבתו את נפשו,

לשם, זה מתייגע לצבור הרבה וזה מחלק לכולם, ובסוף היום כולם ללא יוצא מן הכלל עוזבים את העולם בבוא יומם, וכל הכסף נשאר בעולם בדיוק כפי שהיה לפני שבאו.

וביאר הרב זללה"ה מה שאומרים בברכת המזון "ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא", שהקב"ה מכין מזון לכל הבריות ממש, אלא שלפעמים המזון שהכין נמצא במדינה אחרת או בידי אדם אחר, כדי לזכותו בנתינה לאחר.

פעם שמע אחד שאומר על כל מיני עניינים 'שלי' 'שלי', אמר לו הרב זללה"ה "שלי?", לי אין שום דבר שהוא שלי חוץ מדבר אחד, העבירות שלי, וגם זה אני רוצה שלא יהיו שלי.

ברוחניות ובגשמיות

ב. היה הרב זללה"ה אומר בשם מרן זללה"ה שהיה רגיל לומר שמללמוד עם השני לא מפסידים, ואע"פ שנגרע מחשיבות הלימוד בעומק העיון שלו כשמסייע למי שלומד ברמה נמוכה יותר, מ"מ לא יפסיד מזה, כי מה שנגרע בלימוד זה, יהא לו אח"כ סיעתא דשמיא להשלים לו הזמן שהפסיד.

אדם שרוצה לעשות נחת רוח לפני הקב"ה, ולאהוב אותו, אבל מפריע לו שגם חבירו עושה נחת רוח כמוהו,

טהרה ממרום", אין מושג של "על חשבון", מה שיש לשני זו רק סיבה שיהיה גם לו.

ולחיפך קיום המצוה הוא ע"י השתדלות ושמחה גדולה בהצלחתו של חבירו בכל תחום בין ברוחניות ובין בגשמיות.

ההסתכלות על הצלחת חבירו כפי שחינך הרב זללה"ה וביותר במה שראו אצלו בדוגמא אישית, שאין כלל צורך בהתגברות כדי שלא לקנא בהצלחת השני, ולשמוח בשמחתו, הצלחת השני אין בה שום ענין על חשבוני אלא להיפך, ובדיוק כשם שאין אדם מכאן מרגיש חסר בכך שיש לאדם ברוסיא ממון רב, ואדרבה זה שהוא קרוב יותר לליבי הריני שותף בשמחתו עד אין קץ.

ופעם המשיל את כל העולם הזה לגן שעשועי ילדים שיש שם משחקים הרבה, וכל יום מגיעים ילדים אחרים ומשחקים, יש שמשחקים לעצמם וצוברים משחקים לרוב, ויש החוטפים כאילו כל המשחקים שלהם, ויש המוותרים בטוב לב, ובסוף היום כל הילדים עוזבים את הגן וכל המשחקים נשארים בדיוק כשם שהיו.

כך גם העולם הזה הקב"ה הניח בעולם הרבה כסף וזהב ומביא את האנשים שישחקו בו, זה מביא לכאן וזה מביא

לכאורה על חשבון מעמדו, ולדאוג ולהצטער על כל ירידה של האחר.

וביסוד ושורש העבודה, כשאירע שיהודי לא הגיע לתפילה, היה מצטער על מה שנחסר ביום זה נחת לבורא מאותו אדם, (הרב זללה"ה אמר פעם לאחד מבניו סמוך לבר מצוה [ונכמדומה שאמר שגם מרן זללה"ה אמר לו כן], שטוב לקרא את הצוואה של היסוד ושורש העבודה).

אמנם האדם מושפע מטבעו הרע, אבל צריך להפריד את הרגשות כדי שלא תהיה כל עבודתו מזוייפת, ומן הראוי שישעבד את עצמו להתפלל על הצלחת חבירו בתורה, ואז נעשה שותף בתורתו, ומוריד את הקנאה שלו מחבירו, וגם אם אין ליבו שלם בתפילתו מכל מקום הוא כופה את פיו לבקש את הרצוי באמת, ומכריח את יצרו להכנע למה שמבין בלבו שזהו הטוב האמיתי, ונעשה שותף בתורתו והצלחתו.

וכבר כתב מרן זללה"ה באיגרות (ח"א קכ"ג) שהתפילה על חבירו מעוררת את הרגש לאהבתו, גם אם התפילה בתחילה היא בלי רגש.

דאגה לצרכי חבירו

ג. **מכאן** מצות ואהבת לרעך - הכאב והדאגה לכל צרכי חבירו, ומניעת כל מפריעיו.

או יותר ממנו, אם משום שהוא מרגיש שזה על חשבון מעמדו, או מקנאה, הרי זה דומה לילד שמכבד את אביו, אבל הוא רוצה שרק הוא יהיה הילד הטוב, וכל השאר לא ישמעו בקולו, פירושו של דבר שהוא לא אוהב את אבא - הוא אוהב את עצמו, [כ"ז בלשון המעטה, ובאמת הוא כמעט שונא את אביו ח"ו, וטוב לו בצערו של אביו, העיקר שהוא יהיה החשוב והאהוב עליו], - ואמנם האב בדרך כלל אין לו דרך לדעת זאת, אבל הקב"ה כן יודע, מי הוא שאוהב את עצמו ורוצה שרק הוא יהיה הטוב והרצוי, ואינו חושש כלל אם יהיה ח"ו להקב"ה צער מהאחרים.

והאמת היא שבתורה ועבודת השם אין מושג שעבודת האחד היא על חשבון השני, ובדיוק כשם שמובן לכל, שהאדם מהדור הקודם אינו על חשבון האדם מהדור הזה, כך גם מי שבדור הזה ויושב לידי אינו על חשבוני, - ולהיפך, ככל שיש יותר תורה בעולם יש יותר סייצתא דשמיא לכולם ורק ירויח לעצמו יותר ידיעה בעולם.

אם האדם רוצה באמת לעשות נחת רוח לבורא, הוא צריך להפריד את המזוייף שבו, וצריך לשמוח עם כל התקדמות של האחר, גם מה שנראה

זה הקב"ה ג"כ נוהג עמם כן, ואמרו במדרש שוח"ט פס"ה מי שהוא גומל חסדים יהא מבושר שתפילתו נשמעת, ובב"ב י' א' כל צדקה וחסד שישראל עושים שלום גדול ופרקליטין גדולים ביניהם לאביהם שבשמים.

עוד הפליגו במעלת החסד הרוחני, וגם מי שאין בידו לעזור לחבירו עזרה גשמית, ומועיל לו בנתינת הרגשה טובה ודברי חיזוק גם זה בכלל גמילות חסדים, וכמו שאמרו בב"ב ט' ב' "אמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות, הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, דכתיב הלא פרוש וגו' ועניים מרודים תביא בית וגו' כי תראה ערום וגו', והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות, שנאמר ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים, ונחך ד' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וגו', ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וגו' ", וברש"י "ותפק לרעב נפשך - הוא פיוס דברי נחומים".

וזהו שכתוב "ותפק לרעב נפשך" - לא נאמר כאן לחמך וכספך, אלא "נפשך" שאם אין לך אפשרות לעזור בכספך תעזרהו בנפשך, וזהו החסד הגדול, ואמנם צריך זהירות בזה שלא

פעם אמר הרב זללה"ה על עצמו שלא היה יכול לגור בקומה עליונה בגלל חשש שנדנוד עריסת התינוק בלילה יגרום לרעש לשכנים הדירים בקומות התחתונות, ולכן גר רק בקומת קרקע.

היה רגיל לומר לילדים, שבדור הקודם ידעו הילדים, שלא הולכים לטייל ברחוב שגר בו יהודי חולה.

עוד אמר פעם הרב זללה"ה לקבלן כשישב להשתדל אצלו שימכור דירה לחתן יתום בהנחה בזה"ל "מה אתה חושב שלמכור דירה ולהרויח הרבה לזאת יקרא ביזנס?? לא ולא!! למכור דירה בזול לחתן יתום, זה נקרא ביזנס".

ברכות ה' א' כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים מוחלין לו על כל עוונותיו, ובעבודה זרה ה' ב' בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים יצרן מסור בידן, ובר"ה י"ח א' אביי אמר עוון בית עלי בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים, ובסנהדרין צ"ח ב' והתניא שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים.

ביר כל אחד לגמול חסד עם

חבירו

ד. חז"ל הפליגו במעלת גמילות חסדים, וכשישראל עושים חסד זה עם

חסד בתפילה

ה. החסד היותר מועיל הוא התפילה על חבריו, וגם כשאין בידו להוציא את חבריו מצרתו, יזכור תמיד להתפלל עליו, וכבר כתב מרן זללה"ה שהמתפלל פועל יותר מן המשתדל.

ואשכחן בגמ' בכמה מקומות שנתבעו על שלא ביקשו רחמים על דורם:^א

להגרר לביטולים יותר מדאי אבל יש לחזק הרגש בין בהתייחסות הלב והפה ובין בתפילה על צרתו וכמו שיתבאר.

נמצינו למדין, הרואה את חבריו ומאיר לו פנים, ומדבר על ליבו שכרו גדול ממי שחיסר מממונו לצדקה. וז"ל הרב זללה"ה במכתב "וכשתתרגלו בזה תרגישו אושר מיוחד בדיבור באדיבות, שהוא מחזיר ומקרין על המדבר יותר ממה שהוא נותן לחבירו".

א. בב"ב צ"א ב' אמר רב חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה על מחלון וכליון שבודאי לא היה סיבת ענשם משום שיצאו מארץ ישראל לחוץ לארץ כי חס ושלום שאפי' מצאו סובין לא יצאו, ואלא מפני מה נענשו שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, שנאמר בזעקן יצילוך קבוציך, ופירש רשב"ם, בזעקן יצילוך קבוציך - ע"י שתזעק לקבץ הנדחים תנצל.

ובמכות י"א א' שאימותיהן של כהנים מספקות לרוצחים בשוגג מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו וכו', ואמרינן שם אמר להו ההוא סבא ששמע מפירקיה דרבא שהסיבה שהכהנים הגדולים נענשים שאם הרוצחים יתפללו זה יגרום שימותו **שהיה להם לבקש רחמים על דורן ולא בקשו**, ואיכא דמתני כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו [היינו שהרוצחים יתפללו על הכהנים הגדולים שלא ימותו לפי שאם לא יתפללו ימותו, מהטעם הנ"ל].

והביאו על זה בגמ' שם שהיה אדם שאכלו אריה במרחק שלוש פרסאות מרבי יהושע בן לוי ומשום כך לא דיבר אליהו הנביא ג' ימים עם ריב"ל [שהי' לו להתפלל].

ובברכות י"ב ב' אמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב **כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבריו ואינו מבקש נקרא חוטא**, שנאמר גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם. אמר רבא **אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו כו'**, וברש"י, הכי גרסינן ואם תלמיד חכם הוא וצריך לרחמים צריך שיחלה עצמו עליו - אם תלמיד חכם הוא זה שצריך לרחמים - צריך שיחלה חבריו עצמו עליו.

ובבבא קמא צ"ב א' כל המבקש רחמים על חבריו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. ובמדרש על הפסוק "כי מי נח זאת לי", שנקרא המבול "מי נח" לפי שלא התפלל על דורו.

להתייחס לחסד בזכות

ו. **איתא** בזוהר שלפעמים כשעתידיה לבא צרה לעולם, הקב"ה שולח מתנה למי שהוא אוהבו, ומהי המתנה, הוא מזמין לו עני כדי שיגמול עמו חסד ויהיה לו זכות ועי"ז ינצל, יש לראות את הדברים הללו בהסתכלות הנכונה, לפעמים כשמזדמן לאדם לגמול חסד עם אדם אחר בגופו או בממונו, הוא רואה זאת כהטרדה, ואילו היה יודע שזהו ה"דורון" שהקב"ה שלח לו כדי להועיל לו, הוא היה מקבל אותו בכבוד גדול, "ברוך הבא".

הקב"ה מבקש כביכול "תנו עוז לאלוקים" הקב"ה רוצה שיתנו כח להועיל לישראל, אנו נתבעים לעזור להקב"ה לעזור לנו, ולעזור לכל הסובלים בישראל.

להתרגל להתפלל על חבירו קודם שתבא הצרה, ולאחר שיש צרה.

בכח האדם לשנות גזר דינו של חבירו,
על ידי שיתפלל בעדו, ואם עשה כן הרי זה נזקק לזכותו, ושכרו כפול מן השמים, וכאילו פעל זאת בידיו, וכלשון מרן זללה"ה שהמתפלל פועל יותר מן המשתדל, ואם יכל להתפלל ולא התפלל הוא נתבע על כך.

ב. ובגמ' שבת קנ"ו ב': ומדר'ע נמי אין מזל לישראל דר"ע הוא ליה ברתא אמרי ליה כלדאי ההוא יומא דעיילה לבי גנא טריק לה חייוא ומיתא הוה דאיגא אמילתא טובא ההוא יומא שקלתה למכבנתא דצתא בגודא איתרמי איתיב בעיניה דחיויא לצפרא כי קא שקלה לה הוה קא סריך ואתי חייוא בתרה אמר לה אבוה מאי עבדת אמרה ליה בפניא אתא עניא קרא אבבא והוה טרידי כולי עלמא בסעודתא וליכא דשמעיה קאימנא שקלתי לריסתנאי דיהבית לי יהבתיה ניהליה אמר לה מצוה עבדת נפק ר"ע ודרש וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה, וברש"י - לא ממיתה משונה - ומיהו, מיתה הגונה ימות, אלא, ממיתה עצמה מצלת ונותנת חיים. כלדאי - חוזים בכוכבים. דצתא - תחבתה. למכבנתא - נושקא של זהב שיש כמו טס בראשה.

וזה לשון הזוהר פרשת וירא דאפי' בזמנא דבעי למידן עלמא איהו גרים למאן דרחים ליה למזכי במלה עד לא ייתי ההוא דינא לעלמא, דתנינן בשעתא דקודשא בריך הוא רחים ליה לב"ג משדר ליה דורונא ומאן איהו מסכנא בגין דיזכי ביה וכיון דזכי ביה איהו אמשיך עליה חד חוטא דחסד דאתמשך מסטר ימינא ופריש ארישיה ורשים ליה בגין דכד ייתי דינא לעלמא ההוא מחבלא יזדהר ביה וזקיף עינוי וחמא לההוא רשימו וכדין אסתלק מניה.

בענין חסד ונתינה

ח. היה הרב זללה"ה רגיל לומר, וכי איזה תועלת יש לאדם שיש לו

חפצים? השימוש היחיד שיכול להיות לו תועלת מהם היא ההזדמנות לתת אותם למישהו אחר... אחרת מה יש לו מזה...

עוד אמר "אינני מבין מה ההנאה של האדם שישכב לצידו כסף, כל הערך של כסף הוא זה שאפשר לתת אותו לאחר ולגרום לו שמחה, בקושי ניתן למצא עשיר שנהנה מכספו, העשירים באים אלי עם בעיותיהם וצרותיהם... הם מרבים נכסים ואחרים מרבים דאגה איך לעזור להם"...

לכבד כל אדם

ט. "לדיקרים והחביבים המתייגעים באהלה של תורה ולהבין קושט אמרי אמת, מה שעומד ומתבקש בכל לב הוא - - - להתחסס לחברים בנעימות ובכבוד, וחלילה מלדבר בחסרונותיהם אשר זה איסור גמור של לשון הרע, אך להתחסס בעבותות אהבה, ולהעריכם הערכה טובה ומכובדת במעלותיהם, ואיזהו מכובד המכבד את הבריות, וכשתתרגלו בזה תרגישו אושר מיוחד בדיבור באדיבות, שהוא מחזיר ומקרין על המדבר יותר ממה שהוא נותן לחבירו, כללו של דבר יהיה כבוד

כשחיים בתוך הקושי קשה להתבונן, ויש להתבונן מתי שיש לו זמן להתבונן.

פעמים רבות נפגשים בקשיים של קרובים וכיו"ב, ויש לזכור שהרבה פעמים בזה שמתעסק עמם ומטיב להם, פודה את עצמו מאותה צרה שהיתה אמורה לבא אליו, וכשיתבונן בזה ייטיב להם בחפץ לב.

להתרגל בנדיבות במעשה ובמחשבה

ז. איתא בחז"ל כשבני אדם נוהגים חסד זע"ז, נוהגים כן עמם מן השמים, והרבה עובדות שנגאלו מצרתם בזכות גומלי חסדים, ובפרט ויתור והעברה על המדות, כדאשכחן ברחל שאמר לה הקב"ה כי יש שכר לפעולתך ויש תקוה לאחריתך ושבו בנים לגבולם, וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, ואמר ריב"ז באבות פ"ב שבלב טוב ישנם כל המדות שבכלל דבריו דבריהם, והיינו להרגיל עצמו לנדיבות במעשה ובמחשבה,

הרב זללה"ה היה מעריך מאוד ת"ח אחד שהיה עוסק הרבה בחסדים לשם שמים, ופעם אמר לו... את כל הגן עדן אתה לוקח לך? ובהזדמנות אחרת אמר עליו לקבל ממנו שבוע טוב זהו שוה כסף.

שבת...., וכהנה רבות), ואמר בשם מרן זללה"ה "מה יש לאדם מכל ימי חייו אם נגע במה שאינו שלו, או אם פגע באחרים".

ועי' בספר מו"ר זללה"ה כתובות י"ט אם חיוב גמור הוא להיהרג כדי שלא ילבין פני חבריו ברבים.

בדברי חז"ל מוצאים אנו הזהירות רבות על הזהירות שלא לגרום שום צער או חלישות הדעת, ואף בשעה שצריך להוכיח את חבריו למדו בערכין ט"ז ב' דאם פניו משתנות אסור להוכיחו, ובב"מ נ"ח ב' ת"ר לא תונו איש את עמיתו כו' אם היו יסורין באים עליו או אם היו חולאים באים עליו או שהיה מקבר את בניו אל יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב כו'.

[ובספר מו"ר זללה"ה ב"מ נט א' נסתפק שמא כל מה שהותר הונאת דברים במי שיצא מכלל עמיתך היינו לצערם בדברים שיתבייש ויחזור בתשובה, שזה נאסר ביראי השם, אבל סתם לצערו אף במי שיצא מכלל עמיתך יחא אסור, וסיים בצ"ע...].

הרב זללה"ה קרא לאחד וביקש להוכיחו על מעשה שעשה, ואמר לו: "אם אני רוצה להוכיח לך שאני אוהב אותך, איך אוכל להראות לך זאת?" והמשיך על ידי "תוכחה", "ההוכחה שאני אוהב אותך היא שאני

חבירך חביב עליך כשלך והוי מדבר אליו כדרך שהיית חפץ לשמוע מדברים אליך.

- - -

והנני בברכה שתזכו שיהא שם שמים מתאהב על ידכם, ויאמרו כולם ראו כמה נאים דרכיכם כמה מתוקנים מעשיכם ועליכם הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר.

והנני בברכה לכוח"ט בסשצ"ג ונזכה לעשות רצונו יתברך ולעבדו בלבב שלם. (מכתב הרב זללה"ה)

זהירות מגרימת אי נעימות

ואם מחוייבים אנו מכח מצות עשה זו להועילו ולרצות בתקנתו, על אחת כמה וכמה עלינו להשתדל שלא תגרם לו שום חוסר נעימות וכ"ש פגיעה, וכלשון המכתב הנ"ל "ואם זה שאנו מדברים עמו מרגיש שלא בנוח, הרי ביטלנו מצות עשה זו".

הזהירות המופלגת שלא תגרם ח"ו שום פגיעה או צער לשום אדם, שראינו אצל הרב זללה"ה מידי יום ביומו, על כל צעד ושעל (למשל, כשהגיע אחד לשאול שאלה בליל שבת כשכולם עוברים לומר גוט שבת, אמר לו עכשיו לא שואלים שאלות, כי חלילה אם יעבור משהו ולא אמרתי לו גוט

שחבירו נפגע ממנו, והדברים הללו חמורים ביותר, וענשם גדול, ואילו ידע האדם כמה סבל נגרם לו מחוסר זהירות בכבוד חברו, היה בורח מזה כמו מאש, ולעומת זה כמה נחת זוכה בזה שמסויע לחבירו ומקבלו בסבר פנים יפות ומרעיף עליו עוד כמה מילים נעימות.

לשמוח בעליית חברו

הזכרנו שהיות והתורה היא דביקות בהשם ואין זה "מידע" ו"חכמה" או "חריפות" זהו כולל ארבעים ושמונה קניינים, ומקנייני התורה "נושא בעול עם חברו" ו"מודה על האמת", וכו'.

אדם שרוצה לעשות נחת רוח לפני הקב"ה ולאהוב אותו, אבל מפריע לו שגם השני עושה נחת רוח, אם משום שהוא מרגיש שזה על חשבון, או יותר ממנו, הרי זה דומה לילד שמכבד את אביו, אבל הוא רוצה שרק הוא יהיה הילד הטוב, וכל השאר לא ישמעו בקולו, אמנם האב לא יודע אם הוא אוהב אותו באמת או אוהב את עצמו, אבל הקב"ה כן יודע, ומי שאוהב את עצמו, הרי הוא כאילו רוצה שיהיה להקב"ה צער מהאחרים, שרק הוא יהיה הטוב והרצוי.

אומר לך תוכחה על מה שעשית, כי את אשר יאהב יוכיח".

הוא עובדא בבחור שהיה צריך לגרשו מבית הכנסת, וכשנשאל הרב זללה"ה אם לעשות זאת, השיב "לגרש אותו, פירושו הלבנת פנים, וכי אם היה צריך לשים אותו על הבימה ולברך על השחיטה ולשחוט, ג"כ היית יכול לעשות כזה דבר !?", לגרש מבית הכנסת זהו אותו הדבר!".

בשנותיו האחרונות שמע הרב זללה"ה על אדם מבוגר שכאוב ממה שאדם אחד פגע בו כשלמד בישיבה לפני חמישים שנה, וכששמע את הסיפור הזה נחרד, ונזכר שלפני כשבעים שנה כשהיה כבן ט"ו אולי שמא נפגע ממנו איזה אדם בישיבת בית יוסף, ומיד ביקש שיחפשו את האדם ההוא כדי לבקש ממנו מחילה, וחיפשוהו בכל מקום ובכל המקומות נאמר שהאדם הזה כבר לא היה כאן שבעים שנה, עד שהתקשרו לאיזה אברך והוא אמר, הפלא ופלא, כן, האיש הזה נמצא אצלי, כשאמרו לו שהרב רוצה לפייס אותו לא הבין על מה מדובר לא היה ולא נברא.

אין אדם יודע מה בלב חברו, והרבה פעמים גם בלי שמתכוין לכלום מתברר

ג. כבר נתבאר שמי שעושה כל מה שניתן מצידו על מנת לתקן הקב"ה מסייעו אף שלא כדרך הטבע, עיין בחובת הלבבות ובשערי תשובה לרבינו יונה.

מצטער ודואג שלא יהיה נחת רוח
לבורא מאותו האדם.

אמנם האדם מושפע מטבעו הרע, אבל
צריך להפריד את הרגשות כדי
שלא תהיה כל עבודתו מזויפת, ומן
הראוי שישעבד את עצמו להתפלל על
הצלחת חבירו בתורה, ואז נעשה שותף
בתורתו, ומוריד את הקנאה שלו מחבירו,
וגם אם אין ליבו שלם בתפילתו מ"מ
הוא כופה את פיו לבקש את הרצוי
באמת ומכריח את יצרו להכנע למה
שמבין בלבו שזהו הטוב האמיתי, וכיון
שסו"ס הוא ביקש בעד חבירו הוא
נעשה שותף בתורתו והצלחתו, והוא
דואג באמת לנחת רוח של הבורא.

צא בתוך הגלגל של ההשפעה שהוא יוצר
לעצמו, כי אם מהיום כבר לא יביע
דעה או איזה הגדרה על כל דבר, ישאלוהו
מה קרה לך, - אבל צריך להלחם.

והאמת היא שבתורה ועבודת השם, אין
שייך מושג שעבודת האחד היא
על חשבון השני, ובדיוק כשם שמובן
לכל, שהאדם מהדור הקודם אינו על
חשבון האדם מהדור הזה, כך גם מי
שבדור הזה ויושב לידי אינו על
חשבוני.

ולחיפך, ככל שיש יותר תורה בעולם יש
יותר סיעתא דשמיא לכולם,
ורק ירויח לעצמו יותר ידיעה בתורה.

אם האדם רוצה באמת לעשות נחת רוח
לבורא, הוא צריך להפריד את
המזויף שבו, וצריך לשמוח עם כל
התקדמות של האחר, גם מה שנראה
לכאורה על חשבון מעמדו, ולדאוג
ולהצטער על כל ירידה של האחר.

וביסוד ושורש העבודה, כשאירע
שיהודי לא הגיע לתפילה היה

ויתור – חסד – ואהבת הבריות

רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם

וכן על תלמידי רבי עקיבא מבואר שהיתה עינם צרה במשנתם של חבירים.

ויש עוד ענין שהוא בכלל הנ"ל ותיקונו חסד שהוא מחויב ומוכרח, והעדרו גובל לפעמים בצרות עין והשחתת המידות, ובחוסר אמונה ובהרבה עניינים חמורים, ובמעט התבוננות אין כאן אפילו נסיון, והוא ההתייחסות לריוח ולתועלת של הזולת, גם כאשר הדבר נוגע קצת בחוסר נוחות לגביו.

איתא בגמ' כתובות ס"ז ב' כי קא ניחא נפשיה [של מר עוקבא] אמר אייתו לי חושבנאי דצדקה, אשכח דהוה כתיב ביה שבעת אלפי דינרי סיאנקי, אמר זוודאי קלילי ואורחא רחיקתא, קם בזבזיה לפלגיה ממוניה, היכי עביד הכי והאמר ר' אילעאי באושא התקינו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש, הני מילי מחיים, שמא ירד מנכסיו, אבל לאחר מיתה לית לן בה, וברש"י זוודאי קלילי - צידה קלה הכיננתי לדרך רחוקה שאני יוצא לה.

והנה אם יבא אדם לחשב כמה צדקה הוא עשה בכל ימי חייו, יראה

א. בדברי הנביא זכריה, "כה אמר ד' צבקות לאמר משפט אמת שפטו וחסד ורחמים עשו איש את אחיו ואלמנה ויתום גר ועני אל תעשקו ורעת איש אחיו אל תחשבו בלבבכם".

וכן בפסוקי הבטחת הגאולה שם "אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם ושבעת שקר אל תאהבו כי את כל אלה אשר שנאתי נאם ד'".

דברי הנביא מבוארים שהגאולה השלמה וביטול צום הרביעי וצום החמישי הוא אם נקיים את "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם", אל תחשבו בלבבכם, להסיע מן הלב כל טרוניא, ואם עשה לך איזה עוולה אל תחשוב זאת לדבר גדול, וכן פירש רש"י ואיש את רעת רעהו ... הזהירם על שנאת חנם, להתרחק מצרות עין.

ואיתא באבות דרבי נתן מעשה בתלמיד אחד שהיתה עינו צרה במשנתו של חבירו נתקצרו חייו ונפטר והלך לו.

למנוע עם שינוי כל דהו בהסתכלות על החיים, ולזכות לאושר נצחי בעולם הזה ובעולם הבא, והרי אם היו מציגים לפניו את הבקשה בצורה אחרת הרבה פעמים לא היה אכפת לו, וכי בשביל קטנות זו יפסיד את עולמו....

הנה עובדא באברך שפתח גן ילדים בחצר ביתו, אחד השכנים הגיע להרב זללה"ה לומר שיש בלבו טרוניא על כך שבגלל זה צריך בכל פעם שנכנס ויוצא להקפיד לסגור את הדלת החיצונה, כדי שלא יצאו הילדים והדבר מפריע לו ומטריד, אמר לו הרב זללה"ה אם היו מבקשים ממך בתורת חסד שיש אברך שאין לו מה לאכול, ואם תסגור בכל יום בשעות הבוקר את דלת החצר יהיה לו מה לאכול, הרי היית קופץ על זה כמוצא שלל רב, הזדמנות לעזור לאברך, וכאן אתה מסתכל על זה כאילו לקחו לך דבר שלך, ושהשני מתעשר על חשבונך, אדרבה, זהו בדיוק אותו החסד ואותה מצוה.

וכן שיבח פעם הרב זללה"ה יהודי שנוקק לאיזה ניתוח, שנעשה ע"י שתדלן שמשלם לרופא באופן פרטי, הרב זללה"ה ראה לנכון מצד היושר לומר לו שהיהודי שמתווך בינו לבין המנתח לוקח אחוזים מהסכום שהוא משלם, שלא יראה כאונאה אם יחשוב שכל מה שמשלם הולך למנתח, התגובה

שלפעמים בשביל ויתור קל שמוותר לחבירו הוא זוכה במצוות צדקה כנגד כל מה שעשה בימי חייו, אלא מאי? שכאן מגיע כוחו של יצר ומעכב בעד האדם את ההרגשה העילאית הזו, הדברים מצויים בכל תחום וענין, משל המצוי מאוד הוא כשיש איזה אברך בשכנותו המעונין להרחיב דירתו, והדבר אולי קצת על חשבוננו, ההסתכלות האמיתית היא, הנה יש לי הזדמנות לגרום לאברך להרויח סכום עתק, כמעט בלי שום טורח מצידי ושום הוצאה, היש לך מצות צדקה גדולה מזו? אבל כאן משתמש היצר עם לחצי החיים כדי לטשטש את ההרגשה הנכונה הזו, הוא לא נותן לאדם להרגיש שהוא עוסק במצוה, אלא כאילו באים לקחת לו ולעשוק אותו, ובמעט התבוננות הדברים מבהילים, במקום להסתכל על כך הנה תרמתי לאברך דירה, נכון שאולי היה איזה צד רחוק של ריוח שנמנע ממני או קצת טורח ואי נעימות, אבל וכי זה שיקול? וכי אינני מאמין ויודע שמה שהשני מרויח לעולם אינו על חשבוני, ולהיפך, מה שיש לשני זו סיבה שיהיה גם לי? והרי אם היה מבקש ממני לעזור לו בכל צורה שהיא, הייתי מוכן לטרוח עד אין קץ בגוף ובממון, ואילו כאן שהענין הוא רק ויתור כל דהו האדם עלול להגיע לכעס ולמחלוקת וצרות עין ולה"ר וצער גדול, וכל זה היה אפשר

אומר לו, אולי כן, אבל מיד משתקים את הקול הקטן הזה, כי סה"כ אין לו עוצמה.

בכל ענין טוב אדם חושב לעצמו, הרי אפשר כן ואפשר לא, וברגע שמן הדין אין זה חמור, שוב אין ליצר טוב זכות דיבור אצלו.

הקול הפנימי הזה זהו חכמת המסכן... הוא מציע רעיון, אולי תנהג איזה הנהגה טובה כעת, אולי תתגבר, אולי תוותר, אולי תשתוק, אמנם הוא לא יכול לצעוק עלי, זה לא חמור כל כך, זה רק לפנים משורת הדין.

אמנם אפשר כן, ואפשר לא, אבל מי הוא שצועק מבפנים "כן" ומי הוא שצועק "לא"?....

היצר טוב הוא זה שאומר כן, אמנם אפשר כן ואפשר לא, אבל למה לא, בסופו של דבר זוהי עבודת השם, הדבר הקטן הזה מעכב את הפורענות, הענין הזה קיים בכל תחום בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, ואם עושה את "המעט" יותר ממה שהוא מחויב, זה מקדם אותו, ומחזק את היצר טוב, וממילא מצוה גוררת מצוה, וכן להיפך... אין מושג של דבר מיותר... או שהוא מחזק את היצר הרע או את היצר הטוב.

כידוע בזמנים קדמונים היה מושג של "דיבוק" (וכהיום בהסתר פנים

של היהודי היתה, שמחה גדולה! אדרבה, אם הכסף הזה הולך ליהודי חרדי במקום שילך לרופא החילוני...

וכידוע אדם רגיל מתייחס לזה מיד כאונאה ופחיתות, למה הוא לוקח אחוזים לעצמו, וכדו'.

יש לחדד את הדברים קודם שמגיעים לידי נסיון, כל ההסתכלות שמה שהשני מרויח הוא על חשבוני זו הסתכלות של צרות עין, הסתכלות המתאימה לאנשי הרחוב, רחוק רחוק מבית המדרש.

טבע הקנאה מוציא את האדם מן העולם, ויש להתייחס לדברים שפחות קשה לו ליותר עליהם כהזדמנות לזכות למידת השמחה בטובת חבירו.

לפנים משורת הדין

ב. כתיב "חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים" חכמת המסכן זהו היצר טוב, ומבואר הטעם משום שהיצר הרע הוא "מלך" על כל האברים וכולם נשמעים לו.

עוד מבואר בדברי חז"ל שיירי מצוה מעכבין את הפורענות, הדבר נאמר בגמרא לגבי סמיכה שזה לא מעכב את הקרבן אבל מעכב את הפורענות, יש דברים שאדם מרגיש רגש פנימי חיובי שכן ראוי לנהוג, אף שאפשר גם בלי המעלה הזו ואין זה מעכב, רגש פנימי

אחת ביום הכיפורים כשהיה הבית הלוי בדרך ל"כל נדרי" עבר על יד בית אחד, ושמע ויכוחים מתוך הבית "אני אלך" "אני אלך", נכנס לראות, וראה שיש איזה חולה בבית, והאב והאם מתווכחים ביניהם מי ילך לבית הכנסת ומי ישאר ליד החולה, (והחולה עצמו רצה ששניהם ישארו), ואמר להם הבית הלוי "מספיק שאחד הילדים ישאר" אבל הוסיף "אבל מי שישאר תהיה לו שנה יותר טובה מאשר זה שילך לבית הכנסת", עד כאן סיפר הגרי"ז הלוי לבניו, כששמע זאת בנו הר' רפאל מיד הכריז אם כן, "אני נשאר בבית".

גם כשאין את "הבית הלוי" או את "הגרי"ז" שיגיד על כל סיפור, שיש כאן איזה "סיפור" של ויתור, ושהמותר הוא המרויח, שיש כאן איזה מעשה טוב שישאר לדורות, גם אז צריך לדעת שכל מעשה טוב זהו חיזוק נוסף, הוא נעשה אדם אחר...

גם אם כשנמצאים בתוך הסיפור מרגישים שזהו חלק משגרת החיים כמו שאמרו ויקרא רבה פרשת בהר "אמר ר' יצחק למדתך תורה דרך ארץ שכשיהא אדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמח שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו "וישמע ראובן ויצילהו מידם" היה טוענו ומוליכו אצל אביו, ואלו היה יודע בועז שהקב"ה

הגדול גם את הגילוי הזה אין לנו), והדיבוק האחרון היה בזמן החפץ חיים, ושאלו את הדיבוק איך היה לך רשות משמים להכנס לאשה הזו, ואמר שבבית הזה מצא שולחן מגולה בלי מפה בשבת, ובגלל העוון הזה קיבל רשות להכנס לכאן, בשביל "ענין זה כבר היה לו זכות ליכנס", - (הגר"ש קוסובסקי ז"ל "הדבר שאול" כשהיה רואה שהמפה מגולה קצת בשבת היה צועק "דיבוק").

דברים קטנים... אפשר להגיע יותר מוקדם לתפילה, ואפשר גם "להסתדר" כשמאחרים, אבל בכך האדם בונה את עצמו, אפשר לעמוד על שורת הדין, אבל אפשר גם לוותר... יש לדעת שמי שביקש את ה"כן" היה היצר טוב, ומי שביקש את ה"לא" היה היצר הרע, ובכל ענין כזה, הוא מציין לעצמו "ניצחתי".

כשהגרי"ז הלוי ז"ל היה בוילנא כשברח מהמלחמה, והיה שם בזמן פטירת הגר"ע ז"ל, (שהיה רב ותיק וניהל את כל היהדות בכל העולם, כפי שניתן לראות באיגרותיו) וכמובן כולם רוצים לצאת ללויית הגר"ע, אבל היתה לו בת שהיתה חולה באותה שעה, והיה צריך שאחד האחים ישאר איתה, ולא ילך ללויה, לא ידעו על מי להשאיר, כשדיברו על כך עם הגרי"ז הלוי ז"ל, סיפר להם מעשה מהבית הלוי, פעם

ג. **אם** היה אדם יודע שהויתור הקטן שהוא מוותר עכשיו זה המעשה צדיקים שהוא שמע כעת, הוא יתייחס לחכמת המסכן הזו אחרת, ואמנם אין מי שיכתוב את הסיפור הזה, אבל הרי הקב"ה כותב, בשביל ההקשבה לקול הקטן הזה נגאלים מן הפורענות.

וכידוע היה הרב זללה"ה תמיד מורה לוותר בכל ענין שהוא, ומבטיח שלא יפסידו מלוותר, ואמר פעם "בשוע" נפסק שאדם חייב למסור כל ממנו כדי שלא יעבור על לאו, מחלוקת זה לאו, לשון הרע זה לאו, שנאת חנם זה לאו, בכל סכסוך יש לוותר כדי שלא להכשל באחד מהלאוין, גם אם יפסיד ממון".

עוד אמר "בראש השנה נגזר על האדם כמה צער ועגמת נפש יהיה לו, עדיף שהצער יהיה מויתורים, וימנע ממנו צער אחר".

עוד היה אומר שהמוותר לאחרים באמירת קדיש, זו זכות גדולה יותר מעצם אמירת הקדיש.

עוד אמר "מעולם לא ראיתי עקשן שהרויח, וותרן שהפסיד",

עוד היה אומר "מי ששותק אף פעם לא מתחרט על כך".

עוד אמר פעם על עצמו במקרה שנזקק לוותר, היסוד ושורש העבודה היה

מכתיב עליו "ויצבט לה קלי" עגלים פטומים היה מאכילה".

אם אדם מתבונן שהסיפור הזה, הויתור הזה, יכתב לדורות, היה מתייחס להכל אחרת.

ועוד אמרו שם "ר' כהן ורבי יהושע ברבי סימון בשם ר' לוי אמרו לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה, ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה אליהו ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם כההוא דכתיב "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב וגו'".

יש לשים לב לדברים הקטנים שלא צריך הקרבה גדולה בשבילם והם הם הגוררים ומקרבים את האדם למה שצריך להגיע, ואלו הן השיירי מצוה שמעכבים את הפורענות, ומחזקים את היצר הטוב על יצר הרע.

מידי יום נפגשים במצוות לרוב בין אדם למקום ובין אדם לחבירו בדברים של מה בכך, לומר עוד מילה טובה, לתפוס עוד איש"ר, ללמוד עוד "רגע", לומר עוד משנה, חסד כל דהו, ויתור כל דהו, וכנהנה רבות, אם תופס אותם, גם אם הם דברים שאינם מחוייבים מן הדין מלבד ריבי ריבבן הזכויות לעצמן, הם גוררים אותם למעלה אחר מעלה, והם הם שירי מצוה המעכבים את הפורענות.

מבואר כאן שבדרך שאדם מתנהג כך מתנהגים איתו, אמנם לא מגיע לדור הזה שיתנו לו גשם, אבל אם בא אדם שמוותר, מוותרים לו ג"כ.

פעם אמר הרב זללה"ה במעלת הענוה והנהגת הניחותא שהתקיפים קשה להם לעבור את העולם הזה, וגם לעולם הבא הדין שלהם יותר קשה, כי במדה שאדם מודד בה מודדין לו ודינן אותו, והנוחים והטובים עוברים את העוה"ז בקלות יותר בלי צער ועגמת נפש, וגם בעוה"ב ידונו אותם כפי שהם נהגו עם הבריות, וידונו אותם בניחותא, (ויש להוסיף שכיון שהם כעסנים יש להם הרבה יותר צער מכל דבר, ומשום כך הם גם מגיעים ליותר טעויות ומכשולות, שמשפיעים על העולם הבא שלהם, מה שאין כן מי שמרגיל עצמו בניחותא, שגם בעולם הזה הוא רגוע יותר וגם לעולם הבא הוא בסכנה פחות גדולה ופחות מכשולות).

עוד אמרו בגמ' על הפסוק נושא עוון ועובר על פשע למי נושא עוון למי שעובר על פשע, ועי"ש מעשה דרהבדר".

כבר נתבאר שהתורה אינה כשאר החכמות אלא הוא וקוב"ה חד, וע"כ ההצלחה לזכות בתורה תלויה בכל המעשים של האדם בכל החלקים.

אומר על זה, "מודה אני לפניך ששמת חלקי מן הנעלבים ואינם עולבים".

בתפילה זכה כשאומרים הריני מוחל... חוץ ממי שאומר אחטא והוא ימחול לי, היה הרב זללה"ה מדלג על תיבות אלו, והיה אומר שאדרכה גם להם הוא מוחל, והוסיף, מה יצא לי מכך שאני לא ימחול? שתהיה עוד עבירה בעולם? שיהיה להקב"ה עוד צער בעולם.

אצל הרב זללה"ה לא היה מושג של לבקש ממנו מחילה, ואם היה מי שביקש ההרגשה היתה שאינו מבין כלל על מה הוא חושב שצריך לבקש. [ובענין זה היה רגיל לומר שהדבר הכי קל זה לבקש מחילה מהשני שבמילה אחת נפטר מכל חשש].

מעביר על מדותיו

ד. **בגמרא** תענית כ"ה מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים הוו מרנני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו".

את המעשים הראויים זוכה יותר לכוין
לאמיתה של תורה, ולישרות הסברא,
וכבר אמר הגר"ח מואלוז'ין שגם
בראשונים כל הישר בסברא גדול
מחבירו.

ומציאנו בגמ' במעלת רבי חייא על
שהיה עוסק ללמד לילדים
החומש והמשניות, ואמרו שרבי לא
מינהו להיות ראש ישיבה כדי שלא
יבטל מזה.

והרב זללה"ה היה אומר בשם מרן
זללה"ה שמה שמפסיד מעומק
העיון במה שלומד עם השני שלומד
ברמה נמוכה יותר, מ"מ כיון שלומד כדי
לעזור לחבירו לא יפסיד מכך כי
הסייעתא דשמיא תשפיע לו בזכות זה
שכשילמד יגיע מהר יותר להבנה, ואמנם
יש גבול כמה צריך לעשות כן, אבל לא
יחשוב שהפסיד משהו בזה, שכדי
להתחבר לאמת והישרות שבתורה הר"ז
מורכב מכל חלקי האדם, ומי שעושה

שומר פיו ולשונו

לשמוח בבזיונות

איך אדם יכול לקבל שכל ישר? אם אין לו סברא ישרה, איך הוא יכול להגיע לזה?

יש עצה אחת שמוזכרת בברכות ס"ג ב' "ומיץ אף יוציא דם ומיץ אפים יוציא ריב", כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושותק זוכה להבחין בין דם טמא לדם טהור, פעם ראשונה ושניה ושותק זוכה להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות.

יש עצה, אם אדם סובל אי נעימות בשביל התורה, אז יש לו הבטחה שהוא יקבל שכל הישר, שיזכה להבחין.

על האדם לדעת, שאם פגעו בו, לא העריכו את הסברא שהוא אמר, אחיכו עלי, והדר אחיכו עלי, במקום להחלש ולהרגיש אי נעימות הוא רק יתחזק מזה, הנה, דוקא היום, יש סיכוי שאצליח, שאדע ללמוד, להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות, זו סגולה מהגמרא, סגולה לשכל הישר.

ואמנם עלבון לא נעים לאדם, ולפעמים נדמה לו שרבו כועס עליו, אבל כדאי שידע לייקר ולהעריך את זה, זה עלבון שמיישר את השכל, ויודעים

א. מן הדברים שבמעט מחשבה וידיעה האדם יכול להפוך את חייו, - ההתבוננות איך להתייחס לפגיעה ולבזיונות, אדם שנפגע מחבירו ראוי להתבונן ולדעת כיצד לנצל את זה כדי להרויח במקום להפסיד.

"יסורים ממרקין" בשביל לכפר עוונות צריך יסורים, כתוב מהגר"ח מואלזין שיסורים המכבפרים ביותר, אלו יסורי נפש, כגון שיש לו בושות או אי נעימות, וזה מכפר יותר מייסורי גוף, שעולם הבא זה נפש, והעיקר זה נפש.

ומלבד זאת, הנה בייסורי נפש אפשר להתגבר עם התבוננות השכל ולהמשיך ללמוד, צריך לדעת את הרייח ולהתעלות עי"ז, זהו משפיע גדול על האדם, מי שיודע לנצל את העלבון לעליה גדולה זהו רכוש גדול.

עוד דבר גדול זוכה האדם על ידי הבזיונות, הנה הגר"ח מואלזין כותב במכתב שגם הראשונים לא נשתבחו אלא בסברא ישרה, וכל הגדול מחבירו בסברא ישרה, זהו הגדלות, זו התכלית הנכספת.

שזה שיש לאדם שכל ועי"ז לא איכפת לו הבזיונות, אינו מפסיד מערך הייסורים עי"ז, וזה מוריד מחשבון העבירות, כפי הצער שיש לאדם רגיל המצטער בכך.

התנהגות בשעת מריבה

ב. בכתב הקבלות שכתב הרב זללה"ה לעצמו בעשי"ת לפני שנים רבות, היה כתוב: לקיים "בכל דרכיך דעהו".

בכל ענין המזדמן לידינו המחשבה העיקרית צריכה להיות באיזה אופן יהי' בזה יותר נחת רוח להקדוש ברוך הוא, ועי"ז זוכים להמשך הפסוק "והוא יישר אורחותיך". – את ההדרכה הזו היה הרב זללה"ה מלמד בכל דבר בחיים, במשרה, בשידוך, בעיסקה, ובכל תכנית אחרת בחיי היום יום.

הנוגע לענינו כשהאדם מוצא את עצמו בסכסוך עם חברו, שלכאורה נעשה לו עוול גדול מאוד, פגעו בו והזיקו לו, האדם הזה צריך סייעתא דשמיא מיוחדת לזכות להסתכל על הדברים בצורה נכונה, ויחשוב איפה יהי' יותר תועלת ויותר נחת רוח להקב"ה אם כשילחם או כשיאהב, ואם כשיגיב כך או כך, ויחשוב תמיד מחשבות הרווחים וההפסדים בכיוון הזה.

בדברי הנביא זכריה בפסוקי הבטחת הגאולה כשבאו לשאול את

להבחין בין דין לדין, זה הבטחה של הפסוק ושל הגמרא, וזה כולל כל עלבון שסובל עבור לימוד התורה.

וזהו הכפרת עוונות הטובה ביותר, והסגולה האמיתית שהתורה הבטיחה ליישרות השכל.

עוד מבואר בגמרא שם כל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא, (וברש"י שם שחביריו מלעיגים עליו על שאלות ששואל).

ויש לנצל את העלבונות לתפילה יותר ממעמקי הלב, כי לא בכל רגע יש כוחו של אדם לעורר את עצמו לתפילה ברגש שאינה חוזרת ריקם, וכאשר ליבו נרגש מן הפגיעה הוא קרוב יותר לבכי ולהתעוררות, וידע שזהו הנותן לו הכח להתקדם.

ואמר הרב זללה"ה בשם התומר דבורה שהבזיונות הם היסורים הכי טובים, כיון שהם מורידים יותר מחשבון העבירות ואינם מפריעים בלימוד, כי ע"י השכל והתבוננות אפשר להתגבר, משא"כ בשאר יסורים שהם פחות מורידים מהחשבון, וגם הם מורגשים בחוש ומפריעים לאדם מלימודו.

ויש מכתב מהרב זללה"ה "הנני שמח בבזיונות בעולם הזה כדי לחסוך מכלימתי בעולם הבא", ועוד היה רגיל לומר שהבזיונות זה הפרנסה שלי, ואמר

אחרת הרי זה באמת הקל ביותר, כי אדם שמתלונן על חבירו על רבו על קרוביו, ומצפה שהישועה תבא ע"י שיעיר להם, הוא או אחרים, ויעמדו על האמת, ותולה תקותו ואכזבתו בזה, ואל זה הוא נושא את נפשו, ועליו לדעת שאם יש לו אפשרות להתגבר בעצמו אפי' "משהו" ממש, זהו מה שיועיל יותר, והשאר הכל תקוות נכזבות, ובמציאות זה הכי קל, כי לשנות אחרים זה כמעט לא מציאותי, וגם לא ירויח עי"ז כי הוא נשאר במקומו, אבל יתבונן בכל ענין מה הוא יכול להוסיף עוד לפנים משורת הדין, ולא יכנע לדברי היצר שצווק אני כבר עשיתי הכל, אלא יחפש מה הוא יכול להתקדם יותר בענין, ובזה ירויח בכל, הן יותר סייעתא דשמיא, והן יותר התקדמות עצמית, וזהו הדבר שיש בו תקוה אמיתית, והשאר תוחלת נכזבה.

והרב זללה"ה הי' אומר מנסיוני בחיים התרגלתי לחשוב מה ניתן לעשות, ולא מה הי' צריך לעשות.

ולאמור יש להתרגל תמיד לחשוב מה אני יכול להוסיף, ורק בזה להשקיע את המחשבה והמעשים, ויחד עם זאת להתפלל על הענין שהרי זה העיקר שאדם יכול לעשות, ותפלתו בעיקר תהא שיתוקן בעצה טובה איך להתקדם ולא העיקר לתקן את השני.

הנביא בבית שני אם לצום בתשעה באב כיון שנבנה הבית השיב הנביא וביאר להם מהו עיקר רצון השם, אמר להם הנביא "אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם ואיש את רעהו אל תחשבו בלבבכם וגו'" ובסוף הנבואה גם שוב נזכר לשון זה.

והיינו שלא יחשיב את מה שנעשה לו, ושלא יעשה מזה ענין, אל תחשיבו את זה לעוול גדול בלבבכם, אע"פ שבאמת עשו לו, וצריך לזה סייעתא דשמיא ולהתפלל ע"ז לזכות להסתכל על הדברים בצורה נכונה, להסתכל בצורה חיובית, וכמעט תמיד אם היה יודע את הדברים לאשורן מה שבלב חבירו, יראה שטעה הרבה במה שהיה נראה לו.

המעלה הגדולה היא לזכות שלא לראות כלל רעת רעהו, לא רק להבליג ולשתוק, אלא להתבונן ולהסכים שאין כאן רעה כלל.

הכי קל והכי משתלם

עוד צריך לדעת שהכי קל והכי משתלם זה לתקן את עצמו, ואמנם בהשקפה ראשונה חושבים אחרת, אבל בהתבוננות לפי חוסר התועלת בכל דרך

משפיע היחס אליו הרבה יותר גרוע, וצריך לזהר בזה ביותר, ומכשולות בעניינים אלו יכולים לגרום לעצור את כל התקדמות האדם בזה שעל ידו יש אחרים שירדו מדרגתם, ומצוי בין כותלי בית המדרש שבחור מבוגר וחשוב מגיב על דברי בחור צעיר "זה הבל", ובכך סותם את הגולל על הצלחתו, וכבר שמענו מכמה וכמה מאלו שנשברו ונפלו, שזה מה ששבר אותם, - ואמנם האמת היתה שאותו אחד שהגיב כן העריך את הצעיר הזה, אלא שלא נזהר בלשון תגובתו, והכח של מילה כזו מבהיל ומזעזע, ומצוי גם שתלמיד רוצה להתקדם ונמנע מפני שחושש מתגובה שיאמרו עליו כגון שנהיה מתמיד וכיו"ב.

ההפסד שבכל שלטון

ד. כל אדם המקבל שלטון על איזה דבר הרי הוא בהכרח פוגע באנשים, גם כשזה בצדק, שכך הוא צריך לעשות, ולמשל גבאי שמחלק העליות הרי הוא לפעמים פוגע באנשים בנתינת העליות או במניעת העליות, ואף שזה בצדק, הרי המקצוע הזה הורס את טבע האדם, ששוחק אצלו את הרגש בפגיעה, וגם לפעמים טועה בשיקול הדעת, ולא תמיד יכול לשקול את כל הדברים כראוי, וכ"ה בכל שלטון אפי' בדבר קטן, כמו האחראי על ההסעות

זהירות מפגיעה הנראית של מה בכך

ג. אמרו ז"ל על תלמידי ר"ע שלא נהגו כבוד זה בזה, והנה כשמתו כתוב שהיה העולם שומם ולמדנו שהם היו אלו שהחזיקו את העולם, והם הם גדולי הדור, והרי פשיטא שאם היו שואלים אותם האם הם נוהגים כבוד ודאי שהם היו משיבים שנוהגים כבוד ובכל אחד, ועל כרחך שיש אנשים שמוגדרים שאינם נוהגים כבוד זה בזה ואינם יודעים מכך.

והדבר מצוי שמתרגלים להגיב בצורה מזולזלת על דברי השני, ומתרגלים להשיב שמה שאמר פלוני זה שטויות, וחבירו משיב כנגדו ג"כ בסגנון דומה, וכך מתרגלים לנוסח שלא נהגו כבוד, בלי שמרגישים בזה, משום שבאמת לא כיונו לפגוע, ובאמת בהשקפה כשלעצמה הם מעריכים ומכבדים, ויודעים כל אחד במעלת השני, אבל מתרגלים לדבר בנוסח מזולזל.

ובמדרש על תלמידי ר"ע מבואר שהיתה עינם צרה בתורה של השני, וזהו ג"כ עלול להיות תוצאה מהדיבורים בחוסר הערכה, ואצל המבינים יותר האחזיות בזה גדולה יותר, שכששומעים שפלוני שהוא מבין יותר כך הוא אומר על פלוני, הרי זה

המכריע בשום דבר, כי הסכנה גדולה שעלול לפגוע או לטעות, וגם אם זכה שנהג כשורה בכל הענינים, וגם נזהר לעשות הכל בצורה מכובדת, מ"מ ההכרח להתאכזר ולקיים את הדין שוחק את הרגש כמו שמצינו שהוצרכו ישראל לברכה מיוחדת ונתן לך רחמים שלא יתרגלו לאכזריות ע"י קיום מצות עיר הנדחת.

השיפלות של ההולך רכיל

ה. אמר ר' מנסיא רבה מנין לאומר דבר לחבירו שהוא בכל יאמר עד שיאמר לו לך אמור כו' (יומא ד' ב'), מצוי שאדם היודע ידיעה על איזה ענין כמו לשון הרע על השני או בשידוכים וכיו"ב רץ מיד לספר לאחרים, והוא מפני שמרגיש עצמו חשוב עי"ז דהנה הוא יודע, ומרגיש שיעריכו אותו עי"ז שסיפר, והאמת היא שזהו רק להיפך שאותו ידיד שכדי לקבל ממנו הערכה הלך וסיפר לו, הרי כשיהי' לידיד הזה בעצמו ענין סוד, לא יגלהו לאותו המספר לעולם, כי יודע שהוא אינו שומר סודות, ונמצא מלבד העון שבזה ושגורם בזה מחלוקת ועוד, הוא נעשה מזלזל בעיני ריעיו, ומצאנו בגמ' שהזהירו ממי שאינו שומר סוד, וכשהיה תלמיד שיצא עליו קול שגילה דבר סוד מביהמ"ד לאחר עשרים ושנים שנה, הוציאוהו מבית המדרש, ואמרו עליו

וכיו"ב, יש בזה גם טעויות של שיקול הדעת לא נכון, וגם מאבד את הרגש בפגיעה בכבוד הזולת, ורכים חללים הפילו, באשר השאיפות של בני אדם לשלוט הם גדולות מאד, ואנשים מתחננים שיתנו להם לשרת כבעלי שררה, והעולם "משוגע" מהרצון לשלוט, וצריך לדעת ולחדד כמה האחריות וההפסד שגורם לעצמו, ומצאנו שדנו בגמ' על דוד אם קיבל לה"ר או לא, וא"א להאדם לשקול בכל רגע את כל הצדדים.

ודרשו במדרש על הפסוק כי העושק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה, דקאי על מרע"ה שאמרו לו ירא ד' אליכם וישפוט, וזה העושק שצעקו עליו גרם שאמר אח"כ למה הרעות וגו' ויאבד לב מתנה שמאבד את המתינות עי"ז, וכתוב שהפסיד מזה שא"ל עתה תראה וגו' ולא במלחמת ל"א מלכים.

והרב זללה"ה היה אומר שבדבר ציבורי מי שאינו מובטח לו שישמרו עליו מן השמים שלא יטעה בשיקול הדעת, ושלא יצא מכשול מתח"י, העצה היא שיברח מזה כמו מן האש, שהאחריות בדברים אלו כבידה שבטעות אחת עלול לאבד עולמו, ועכ"פ לגרום קלקולים גדולים.

מן האמור נלמד שטוב להתרחק מכל שררה ושלטון, ולא לרצות להיות

הבטוי לעצמו, וזהו מן הגורמים לכל הסכסוכים ששומעים כך וכך אמר פלוני עלי, ומלבד שיש לפעמים גם חוסר נאמנות, אבל גם כשנאמן, אבל כשנאמר בתוך ענין, זה משפט אחר לגמרי, ומשמעות אחרת לגמרי.

והרב זללה"ה אמר פעם ע"ז למשל כשהאדם שומע על חבירו שאמר עליו שהוא מכביד עליו מאד, שכשזה נשמע לעצמו נשמע חזק מאד, ובאמת האדם אמר את זה בתוך ענין שלם, ובתוך הסיפור שקרה לו כך וכך ולא הסתדר בכמה ענינים ופלוני ג"כ מכביד עליו, הר"ז נשמע אחרת לגמרי, וצריך בזה תמיד זהירות ושיקול דעת איך להוציא את הדברים.

עוד אמר הרב זללה"ה שכל הסכסוכים בין אחים או בין שותפים או בין חברים, הכל מגיע מהצעירים אל המורים ומהילדים אל ההורים, שהם גורמים את הסכסוכים, כי הדור המבוגר חיו יחד את כל תהליך חייהם, כל אחד יודע כמה עזרו זה לזה, כמה השתתפו יחד בצרה ובשמחה, הרגש והקירבה מכסים על כל דבר, אבל הצעירים מתחילים מיד אחרת, זה הרי שלנו למה הוא לוקח, למה הוא מדבר וכיו"ב, הם מקבלים את הדבר מושלם, ואין להם את הרגש איך נבנה כל זה, ומגיבים בהתאם, וכאשר מספרים זאת בבית לפי הבנתם, עם כל

"דין גלי רזיא", כמבואר סנהדרין ל"א א', הרי עצם ההרגשה שהוא מקבל הערכה ע"ז, באמת הוא להיפך, וכמו שאמרו בגמ' סנהדרין כ"ט א' סהדי שקרי אאוגרייהו זילי כדכתיב ויעדוהו שנים אנשים בני בליעל וגו'. (פרש"י, השוכרים אותם מבזים אותם וקלים הם בעיניו).

גם כשמדייקים בסיפור זהו עיוות הענין

ו. **עוד** רעה חולה מצויה מאד אצל הרגילים להעביר "סחורה" מאחד לרעהו, והיא שבהרבה מהמקרים גם כשהם מעבירים דברים בדיוק כפי ששמעו, הרי האמת הזו היא שקר מוחלט, שלפעמים האדם מדבר באיזה ענין ומתלונן על נושא מסוים, ובתוך הדברים הוציא משפט אחד חריף מדאי, ואינו מתכוין כלל להבליט את מה שדיבר, שזה נאמר בתוך ענין שלם ומתוך צער על הענין, ואינו משקף באמת מה דעתו על הענין או האדם המדובר, ולפעמים המדובר הוא קרוב שלו והאמת שאינו חושב עליו כ"כ כפי המשפט המסוים הזה.

וכשאותו האחד מעביר את המשפט המסויים הזה ומספרו הלאה הרי זה נשמע אחרת לגמרי ממה שנשמע הבטוי בתוך ענין שלם שא"א למדוד את

החרירות, הרי זה משפיע ומטפח לאט לאט, ובפרט כאשר מוציאים משפטים חוזרים, עד שנעשה הקרע. המחוייבות הזו ע"י שמספרים עליו עוול ואומרים שגם הוא אינו מושלם לגמרי, וזהו בדיוק הכוונה באפיקורס שאמרו בגמ', שכ"ז שהת"ח מכובד הר"ז מחיב את כולם להתנהג כך ולהגיע לדרגת תלמיד חכם, וזה נותן חשק לאחרים לבא לידי כך, ולכן החמירה התורה כ"כ הרבה בענין כבוד החכמים, וכשמספרים עליו עוול הר"ז מוריד את כל המתח והמושג של השאיפה להיות תלמיד חכם, והמספר הזה עוסק בחלק החמור של אפיקורס, ואף אם דבריו נכונים, אבל המטרה של היצר הרע בזה לצנן את כח המחייב להיות כהת"ח.

ובחזו"א באמו"ב יש קטעים שלא נדפסו על המזלזלים בת"ח שלא עבדו על מדותיו.

וז"ל והנה לפעמים תולים עצמם על איזה ספור המסופר על רבם אשר משמש אצלם לתמוך בטעותם ולהתמיד בדרך המשובשת, והסיפור המתעה מרגלא בפומם ומתענגים בו ליהנות מביוזי תלמידי חכמים - והנה יש יתרון לביוזי הנתמך על קבלה, כי אמנם כאשר יבזה על דעת עצמו, אפשר לו לפעמים גם ליצר הטוב ללחוץ לו באזנו איזה מחאה, ואם לא לעצרה ולשוש מחסום בפיו, לא יבצר ממנו להכניס איזו רעדה בלבו, ובכל אופן אין שמחתו שלמה וענגו נפגם, לא כן בהסתמכו על

החרירות, הרי זה משפיע ומטפח לאט לאט, ובפרט כאשר מוציאים משפטים חוזרים, עד שנעשה הקרע.

ויש לזה גם רמז בתורה שכתוב ביעקב אבינו וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל וגו' וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום, והנה עשרים שנה הם היו יחד עם כל הרמאויות של לבן והם הסתדרו, וכשהתחילו הבנים לדבר זה השתנה.

שני אנשים שחיים יחד ומכירים זה את זה, גם כאשר האחד מוציא משפט על השני הוא מכיר מה כונתו בזה, וכשהבנים שומעים את זה ולא חיים את הדברים באמת, הרי הם שומעים את המשפטים האלו אחרת, וזה משפיע גם על ההורים בעצמם כמו שמצאנו בלבן.

כבוד תלמידי חכמים

ז. אמרו סנהדרין צ"ט ב' היכי דמי אפיקורס כו' והרבה הוראות נאמרו שם בדברים הנחשבים אפיקורס, ואפילו בדברים מועטים כמו האומרים הנהו רבנן במקום הני רבנן, ויש המדברים בזלזול על ת"ח, מפני שמצאו בו איזהו עוול, והאמת שהדחף הגדול לדבר עליו מכוחו של יצר, מפני שיש הרגשה שהת"ח הזה מחייב את האנשים, וגורם להם הרגשה שיש להם צורך להתחזק, ומחפשים להקל את

להמחזיקים בתורה וצריכים לדעת, כי הידיעה של חכמי הדור לבם ומדתם הן הן גופי תורה, מ"מ צריך לזה זהירות יתירה, ופן משנה הדבר בקוצו של יו"ד ונמצא מוציא שם רע על ת"ח, אך כ"ז טרם נתראיתי, אך בהתראותי מצאתי כי כולו עלילות דברים, ודעתו כדעתנו, והמוסרים אחרת לא ירדו לסוף דעתו כו'.

ועי"ש אגרת צ' שפעולת הביקורת ופירוט המומים של היחיד או של הציבור, ישוב משפטן לפי מחשבתו של העושה, וז"ל אפשר שעורך הביקורת נהנה בו ושמח על איד, ובשעה שמכונן חציו בפיו ובלשונו, או שמכין עט סופר מהיר להנעים בחלקלקות את הכשלונות של הנשוא שלו, הוא מילא תפקיד של מעשה רע ופעולה נמבזה, עושה עול ופועל מזימת רשע, ואפשר שמעשהו אמונה מן הטוב והמועיל אשר נצטוו עליה, אם מחשבתו טהורה, ומחכה להעיר את לבבות הטובים, לבא לעזרת הצדק ולסעוד במשפט אמת לרסן פי זדים, או להטות לב התועים עצמם כו'.

קבלה מרבו, הוא מספר בבחינת כל עצמותיו תאמרנה, ולבו רחב ממתק וגיל, חכו ממתקים וכולו מחמדים לבזות החכמים - - - ולוא חכמו השכילו כמה מן החטא והאשמה בסיפורים כאלו - - וכמה מן הטפשות הוא ללמוד הלכה מתוך מעשה פרטית - - עכ"ל בדילוגים.

וראיתי באגרות ח"ג ס"א שמתייחס לבעיה זו שהצעירים שומעים השקפה שבהכרח ללמדם בחריפות, ואי אפשר בעדינות, ועדיין אין להם ההבנה שזו לא ביקורת אישית אלא השקפתית, ועוד, עי"ש וז"ל בתוך הדברים, אמנם, לרוח הרוחת בלב הנוער לא יבצר להוציא משפט מרותח על האישים הפרטיים של המתעוללים, ובמדת ההפרזה, ועי"ש עוד.

ובח"ב קל"ג אם כי דעתי כי ראוי להמחזיקים בתורת ד' לדעת את גדוליה באופיים האמיתי, ואם הותר לדבר לה"ר על אומן באומנותו, להאיש הדורש עליו לצורך, על מי שתורתו אומנותו לא כל שכן שמותר להודיע

ד. וז"ל רבינו יונה בשע"ת ש"ג אות ק"ס וענין שונאי השם נמצא לפעמים גם באנשים שהם עושים המצוות ונוהרים מכל עבירה במעשה ולשון, אם נפשם רעה ובקרב לבם יקשה להם כאשר חבריהם עוסקים בתורה כו' וכן האנשים אשר עינם צרה בכבוד תלמידי חכמים הישרים והצדיקים, ושונאים עטרת תפארתם או ירע לבבם אם עדיהם תאמה ובאה ממשלת הדור כו', הנה קיבלו אנשים אלו הסכמה מרבינו יונה שהם נזהרים מכל עבירה במעשה ולשון, ואעפ"כ הוא מגדירים כשונאי ד' בגלל שמפריע להם הכבוד של ת"ח וירע לבבם אם ממשלת הדור נמסרת בידם, ובאמת מבואר מהגר"א שג"ז מכחו של יצר לעשותם מדקדקים ויראים כדי שתהא השפעתם גדולה יותר למשוך ההמון

רב מאד בינו לבין הלמדן והת"ח, וגם הת"ח שטעה לא נחבטל ממנו דין ת"ח מפני טעותו, ועי"ש בכת"י מרן זללה"ה שאין ללמוד ממצעה רב של ת"ח בזה, כי לפעמים יש צורך בזה.

והנה הגר"ח בדרשתו לראש השנה ביאר ענין שלשה ספרים נפתחים על דין העוה"ב, וזה דלא כהרמב"ן שכתב דקאי על העוה"ז, אבל אין חילוק ביניהם אלא מהו ספר החיים, אבל לכו"ע גם דין העוה"ב נקבע על פי הדין של ר"ה, וכתב וז"ל צריך להתבונן ולחפש דרכיו אולי הוא מאותן שאין להם חלק לעוה"ב ח"ו, דהנה כל אחד שמח בחלקו וסומך על המשנה כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, אבל לא יתבוננו בסיפא דמשנה הזאת שאמרה ואלו שאין להם חלק לעוה"ב וקחשיב

וכיון שהקלולים מרובים כ"כ, מובן כחו של יצר להלהיב בני אדם לעוון הגדול הזה, והיות וזה עטוף בדברים שנראים שיש בהם טעם, קשה לעמוד על שורשם, ואין בכח היצה"ט לעוררו בתשובה".

גנות ההנאה להתעסק בבזיון חבירו

רגש הקנאה גורם לאדם להרגיש טוב כששומע בבזיון חבירו, שכביכול מרגיש במדה מסוימת שע"ז נתעלה כבודו, ואף בחור בטלן נהנה לשמוע ביקורת על מתמיד ולמדן, ונוח לו לשכוח לרגע כמה הוא רחוק מלהתכבד לעומת חבירו, ואין צ"ל לעומת ת"ח, שאף אם טעה בדבר מסוים או בכמה דברים, אין זה גורם לשומע כבוד אף אם אינו טועה בדבר זה, שעדיין המרחק

לבטל כבוד החכמים (וכע"ז בשם החפץ חיים שהשטן שומר אדם שלשים שנה מעבירות כדי שבסוף יהא החילול השם גדול ביותר), וגם הם עצמם קשה להם לעשות תשובה כי לא יוכלו להתבונן בקל על חטאם, כי באמת הם זהירים ומלאים מצוות כרימו.

ורבינו יונה שם אות קמ"ז - קנ"ט ביאר מ"ט המבזה ת"ח אין לו חלק לעוה"ב ואפי" אינו מבזה אותם אלא שאינו נוהג בדרך מורא והדר בתלמידי חכמים הר"י בכלל אפיקורס, ונעתיק בזה מתוך לשונו כי יש בכבוד החכמים והישרים תועלות גדולות כו' כי בהתהדר החכמים ובתתם עליונים דבריהם נשמעים, וילוו עליהם העם כולו וידמו למועצתם, והשנית בראות בני אדם את כל כבודם ילמדו לקח לנחול כבוד ותרבה הדעת כו', והשלישית רבים מישני לבבות יעורו משנתם בראותם הדר כבוד התורה ויכירו מעלתה ויבא חשקה בלבבם, והיא עסקם בה לשם יתעלה ולעבדו בלבב שלם, כו' ויש עוד טעם נכבד עולה על כולם כו' עי"ש, כי היראה מהם סיבה ליראת שמים כי בהיות דבריהם נשמעים מדרך יראתם כו' עי"ש.

ה. וע"ע להלן בסוף השיחה מה שהובא ממקו"א.

פני חבריו ברבים **שאע"פ שיש בידו תורה ומע"ט** אין לו חלק לעוה"ב, הרי שיש לו הסכמה מהתנא על מעשיו הטובים ושיש בידו תורה, ואפ"ה אין לו חלק לעוה"ב, ואף הפוסק באמצע הלימוד בדברי שיחה לא עדיף ממי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ואמנם מחדש הוא מ"ש הגר"ח שגם כשמתבטל כמה שעות הוא בכלל זה, אבל מ"מ הר"ז בכלל אביזרייהו דאפיקורסות, שסו"ס יש כאן ביזוי שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק.

ואם יאמרו לאדם שיתכן שאין לו חלק לעוה"ב, הרי הוא ישתומם ויפגע עד עומק נשמתו, ומצינו בדור המדבר שקיבלו תוכחת גדולה על הגדרת מצבם ממשה רבינו ע"ה לא בצדקתך וגו' כי עם קשה עורף אתה וגו' וכל הפרשה, אבל כבר ראינו שאין אדם יכול לעמוד מעצמו על טעותו, ולחומר הענין ראוי להשגיח על אביזרייהו של עוונות אלו, ודוד המלך ע"ה לא היה בטוח בעצמו, וחשש שמא יגרום החטא, כדאמר ברכות ד' א' משמיה דר' יוסי למה נקוד על לולא [האמנתי לראות וגו'], אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, ואע"פ שידע שהוא חסיד חשש שמא יגרום החטא כדמפרש

אפיקורס, ופירשו ע"ז בגמ' מאי אפיקורס ר' נתן אומר כל מי שאינו משגיח על המשנה, ר' נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק והוא בכלל דבר ה' בזה ואת מצותו הפר כו', ועוד איתא שם זה המבזה ת"ח, ר"פ אמר כגון דאמר הני רבנן ר"פ אישתלי ואמר הני רבנן ואיתיב בתעניתא כו' כי אף העוסקים בתורה תמיד אולי עברו אליהם כמה שעות ביום שהם יכולים לעסוק בתורה ולא עסקו, והוא ח"ו בכלל דבר ה' בזה כו', וגם אולי ביזה ת"ח וגם אולי אמר הני רבנן וגם אולי אמר מאי אהנו לן רבנן כו', על כן מהראוי לכל איש הישראלי לשום עיקרי בקשותיו באלה הימים הנוראים על נפשו העלובה שלא תאבד ח"ו כו' וזהו שאמר מגיד לאדם מה שיחו ר"ל שמגלין לו אז סוד הדיבור עד היכן הגיע כח דיבורו לקלקל העולמות העליונים וכמה עולמות שיכר והחריב בדיבורו הקל כו' עכ"ל, ועוד יש בגמ' כמה ביאורים בענין אפיקורס.

ובאמת מצינו שאלו הכתובים במשנה שאין להם חלק לעוה"ב הם הגדולים ביותר, [בלעם שהיה נביא, ודואג שהיה ראש הסנהדרין, ואחיתופל שעצתו כאשר ישאל איש וגו', וגיחזי שהי' תלמיד אלישע הנביא], שקלקוליהם עצומים לפי גדלותם, וכן שנינו בהמלכין

התם בגמ', והרי לא אמר כן דרך ענוה לבני אדם אלא אמר כן להקב"ה, הרי שכל הקרוב יותר מפחד יותר, וכדאשכחן בריב"ז ברכות כ"ח ב'.

יסוד גדול איך לבחון מעשיו

ח. **אדם** מתלהב ברגשי קודש למחות על כבוד התורה, או להציל את הנרדף מן הרודף, ולפעמים הוא נסער ומרגיש דחף פנימי לפעול, והוא מתרגש בתפילה שיצליחוהו מן השמים לתקן את הקלקול הגדול.

התם בגמ', והרי לא אמר כן דרך ענוה לבני אדם אלא אמר כן להקב"ה, הרי שכל הקרוב יותר מפחד יותר, וכדאשכחן בריב"ז ברכות כ"ח ב'.

יסוד גדול איך לבחון מעשיו

ח. **אדם** מתלהב ברגשי קודש למחות על כבוד התורה, או להציל את הנרדף מן הרודף, ולפעמים הוא נסער ומרגיש דחף פנימי לפעול, והוא מתרגש בתפילה שיצליחוהו מן השמים לתקן את הקלקול הגדול.

חוסר מנוחה? ולמה בדברים אחרים לא כואב לו כלל? אלא ודאי זהו יצר הרע נסתר, העוטף את מעשיו ב"כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו", והאדם בטוח שהינו קדוש והכל לשם שמים, ואינו מעלה על דעתו לבקש ע"ז מחילה בסלח לנו, וכשמברך ולמלשינים בטוח שמדובר על הצד שכנגד, וסיפר מעשה מהגרי"ז מבריסק בשם אביו הגר"ח ז"ל.

כשהיינו בתוך הקושי קשה להתבונן, ויש להתבונן מתי שיש לו זמן להתבונן.

אדם שהלבינו את פניו שזה כשפיכות דמים אם היה יודע שניצל בזכות זה ממות היה מודה לזה שהלבין את פניו, ואין לראות כל צער ועגמת נפש כעונש, כי פעמים רבות זו מתנה מיוחדת להשלים ולמצות את החשבון, וזה דוקא מגיע מחסד וקירוב מיוחד, וכ"ז מלבד שיש לשמוח במה שנתכפר לו בזה.

והנה הכל יודעים את כל האמת, אבל כאשר מגיע לשעת קושי קשה להתגבר על הצער, וככל שהאדם מודע בעומק הלב לכך שכל קושי הוא רווחי, יותר קל לו להתמודד כאשר מגיעה שעת מבחן.

ובשארדם מתבונן ומבין שעל פי האמת לא מגיע לו כלום, וכל מה שהוא מקבל הוא מחסדו יתברך, אזי

התם בגמ', והרי לא אמר כן דרך ענוה לבני אדם אלא אמר כן להקב"ה, הרי שכל הקרוב יותר מפחד יותר, וכדאשכחן בריב"ז ברכות כ"ח ב'.

יסוד גדול איך לבחון מעשיו

ח. **אדם** מתלהב ברגשי קודש למחות על כבוד התורה, או להציל את הנרדף מן הרודף, ולפעמים הוא נסער ומרגיש דחף פנימי לפעול, והוא מתרגש בתפילה שיצליחוהו מן השמים לתקן את הקלקול הגדול.

כשיבקש לידע האם באמת מתוך רגשי קודש הוא פועל, האם באמת הכל לשם שמים כפי שנראה לו, או שהיצר הרע הוא זה שדוחפו לכך, ועוטף לו את הכל בטלית שכולה תכלת כמעשה קורח, ע"ז שמענו מהרב זללה"ה שהאדם יבדוק את עצמו, אם יש עוד מצוה שהוא כ"כ מוסר נפשו לקיימה, או שבמשך כל חייו הוא די רגוע בכבוד שמים ובמעשי המצוות, ורק כאן יצא מגדרו לחומר הענין, ואם רואה שיש לו התלהבות יותר מהדרגה שיש לו ביראת שמים בכל שאר הדברים ידע שזה בא מהיצר הרע, כי מה פתאום התעורר היצר הטוב דוקא למצוה זו כ"כ בהתלהבות, ולמה אין לו 'משהו' מההתלהבות הזו בשאר המצוות? וכי באמת כואב לו כבוד שמים כל כך עד

וחלאים רעים, והרי האדם מבקש מירוק, ובמה ימרק אם לא ביסורים, אלא מבקש מירוק שע"י בזיונות ואי נעימות שיכול להתגבר עליהם בדעה והשכל, ולא יפריעוהו מעבודתו ותורתו, והרבה פעמים ה' מעודד לאנשים שנפגעו הרי זהו מה שבקשת שע"י יתמרקן עונותי....

ע"א אחת כמה וכמה כאשר אנו נתקלים בקשיים שהם בשביל קיום המצוות, יש להשכיל ולהאיר את הדברים באורם הנכון, זכינו להיות מאלו שיש להם קשיים, זכינו להיות מהיחידים ששומרים, ושהם הם מעמיד דור העתיד, [ונכמו שראינו בדור שלפנינו שהיו יחידים שהיו נראים משונים וישבו בשבת בחושך ע"מ שלא להשתמש בחשמל של חילול שבת, והם הם שזכו להעמיד דור שלם שרבים רבים נזהרים מלהשתמש בחשמל של חילול שבת, וכן בכל ענייני שמירת התורה]. ומי שמשכיל יודע לשמוח ולהתרגש מהיותו חלק מהמקבילים על עצמם שמירת התורה, בלא להתחשב בקושי.

טעותם של בעלי הלשון

ט. ורוב בעלי הלשון בטוחים שהם דורשי הישר והאמת והצדק, ומסבירים לכל אחד כונתו של פלוני, ופלוני, ומספרים בגנותו לתבוע הצדק,

כאשר יש לו איזה קושי, הוא מבין שכעת הוא רק לא קיבל, ולא שלקחו לו, וגם שזה רק לטובתו.

והדברים נכונים גם כלפי בין אדם לחבירו, אם האדם מרגיל עצמו שלא מגיע לו כלום, ושכאשר לקחו לו את מה שלכאורה היה ראוי להגיע אליו, הוא רק לתועלת עבדו, ושאין לו אפשרות לדעת כמה הרויח מכך, אזי לעולם אינו כועס ובקל הוא מעביר על מידותיו. וכמו שאמר דוד המלך על שמעי בן גרא שבא לקללו, "השם אמר לו קלל וגו'".

וז"ל הגר"א "כלל המידות מידת הענוה, וכל הנסיונות יבוטלו ממידת הענוה, כי הקפידה יכולה לשבור עולמות, ופשיטא עול תורה, וזה שני הפכים, והראיה כי כל המתגאה תלמודו נשכח, וכעס הוא גאווה כי אם היה שפל באמת לעולם לא היה כועס, ותפילתו נשמעת, ונענה מן השמים ואנוכי אשכון את דכא, והתורה הולכת למקום נמוך, וצריך להשפיל דעתו בכל יום ויום כו'" עיי"ש.

יש לדעת להעריך את ההרגשות הלא טובות ולדעת את הרווחים שבזה.

והרב זללה"ה ה' מפרש שזהו ג"כ נכלל במה שמבקשים בתפילות יוהכ"פ ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא ע"י יסורים

ואין קץ לחורבנם, והם מתלהבים בשיחותם ברגשי קודש, ואינם יכולים להעלות על דעתם שהם תלמידי קורח שאמרו כי כל העדה כולם קדושים וגו', והאמת שמספיק שיחת ביקורת אחת להחליט חלקם לשאול, ואין מנוס להנצל מזה אלא בשתיקה והתרחקות מהמצוה הזו, ואם בדורו של משה כך, ק"ו בכל הדורות.

כתיב כל דרך איש זך בעיניו, והיינו מפני שהיצה"ר מסדר לו מחשבותיו באופן שלא ירגיש גודל העון, ובלא מחשבה מעמיקה הוא חי בהרגשה שמעשיו באופן כללי מתוקנים, ואף שמצטער על הדברים שהוא יודע שהוא חסר בהם, אבל הרבה דברים שהוא בטוח בשלימותו בהם, והאמת היא להיפך ממש, וזהו שאמרו ערכין ט"ז ב' תמהני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, ומצא ר' יוחנן בן נורי את ר"ע שקיבל תוכחה והוסיף בו אהבה, כמו שנאמר הוכח לחכם ויאהבך, הרי שלפני כאלפיים שנה מצאו אדם אחד מיוחד כר"ע שמקבל תוכחה, ובאמת בדרך כלל בתוכחה בדברים עדינים שמסורים לשיקול דעת, האדם שמוכיחין אותו משתומם ונפגע, גם כשהוא איש ישר ורוצה בתשובה, כי מחשבותיו מסודרים לו ע"פ היצר, ואין דעתו מתהפכת לו ברגע בגלל בקורתו של המוכיח, וכמו

שמצינו בשאול המלך ע"ה שהוכיחו שמואל הנביא ע"ה, והתשובה הראשונה היתה כי שמעתי בקול ד', ואח"כ אשר חמל העם למען זבוח לד', ואח"כ כי יראתי את העם, ואח"כ חטאתי, וצריך סיעתא דשמיא לקבל תוכחה ולהבינה, שאל"כ התוצאה היא הפוכה, כדכתיב פן ישנאך, ואף במי שיודע שיאהבנו הרי זה מעמד שאינו נעים כלל, כי עד שחבירו יבין טעותו הם נראין כשונאים, ומלבד שאינו בטוח שחבירו יבינו לבסוף, הרי הרגעים או השעות והימים שעד ההבנה אינם נעימים, וכמו ששמעתי מהרב זללה"ה שכדי להוכיח את חבירו צריך לאהוב אותו יותר מאהבת המשבח, שהמשבח הוא במעמד נעים, והמוכיח צריך לסבול הצער והעלבון עד שיגיעו להבנה שוה, ובדרך כלל גם אם יבין מעט נשאר תמיד שיריים של דיבורים שעושים רושם ופוגמים באחוה, ורק מי שאוהב את חבירו באמת, מוכן לסבול צער התוכחה כדי לסייע לאהובו.

חטאי הלשון יותר מכל העבירות והגדר מדברים בטלים

י. ובענין התשובה יש להתבונן בחטאי הלשון יותר מכל העוונות, כי בשעה קלה אפשר להכשל בהם, מה שלא יוכל להספיק בשאר עוונות בכמה

כתוב כל דרך איש זך בעיניו, והיינו מפני שהיצה"ר מסדר לו מחשבותיו באופן שלא ירגיש גודל העון, ובלא מחשבה מעמיקה הוא חי בהרגשה שמעשיו באופן כללי מתוקנים, ואף שמצטער על הדברים שהוא יודע שהוא חסר בהם, אבל הרבה דברים שהוא בטוח בשלימותו בהם, והאמת היא להיפך ממש, וזהו שאמרו ערכין ט"ז ב' תמהני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, ומצא ר' יוחנן בן נורי את ר"ע שקיבל תוכחה והוסיף בו אהבה, כמו שנאמר הוכח לחכם ויאהבך, הרי שלפני כאלפיים שנה מצאו אדם אחד מיוחד כר"ע שמקבל תוכחה, ובאמת בדרך כלל בתוכחה בדברים עדינים שמסורים לשיקול דעת, האדם שמוכיחין אותו משתומם ונפגע, גם כשהוא איש ישר ורוצה בתשובה, כי מחשבותיו מסודרים לו ע"פ היצר, ואין דעתו מתהפכת לו ברגע בגלל בקורתו של המוכיח, וכמו

בדורינו לעוונות החמורים של לה"ר וביטול תורה, ויקבע לעצמו גדרים להמנע מהשימוש בזה, ובודאי לא יפסיד אם לא יקה המכשיר לכולל, ויתרחק ממנו בכל מקום.

וכתב הרב זללה"ה בספר פאה ס"א ס"ק י"ט כלל דלה"ר ורכילות כל דבר שלא ניחא לך שיאמרו עליך או משמך, לחברך לא תעביד, פרט לתועלת [שמותר, ויש להוסיף שזה בעומק הלב ניחא ליה], או שהדבר נוגע לשואל למעשה, [ויש להזהר בזה כי בדרך כלל אין הדברים נמסרים בדיוקם, וגם דרך בני אדם להוסיף כמו ששמענו שאמרו לאחד שאם אתה אומר על מצבו הרוחני של פלוני את האמת בדיוק, הרי זה כשקר, כיון שהשומע חושב שמסתמא נזהרת ומיעטת בגנותו], וע"ש עוד בזה, ויש להזהר מאד בכל דיבור, כי הרבה פעמים מעבירים משפט אחד שנאמר בתוך הדברים, וזה משנה את כל המשמעות, והרעה רבה בזה מאד, גם אם השומע אינו מוסיף להטעים הדברים כרצונו או כהבנתו, והרבה מעבירים מימרות על בני אדם בשם הגדולים, ואינם משקפים את האמת הנכונה, וחושבים זה למצוה, וכבר העיר בזה מרן זללה"ה באגרת קנ"ד, ועוד.

שנים, אפי" אם יחטא בהם במזיד כל היום, ובפרט שהמכשול המצוי בשאר עבירות בדרך כלל אינו לאו גמור מדאורייתא, שברוב העבירות עשו חז"ל משמרת להרחיקנו מהדאורייתא, אבל בין אדם לחבירו נשאר הדאורייתא בחומרתו, ואמנם גזל ואונאה ג"כ דאורייתא אבל אין האפשרות מצויה בהם כחטא הלשון, והגדר המועיל הוא ההתרחקות מהנסיון, שקשה מאד לבחון הדיבור שיהא בדקדוק הראוי, וכבר הזהיר הכתוב שברוב דברים לא יחדל פשע, וגם דיבור הנראה כדבר היתר אם אינו הכרח כדאי להמנע ממנו, וישגיח בימים אלו בסדר היום מתי המכשול מצוי להתרחק מהנסיון, אם במפגש חברים בתפילת שבת או בדרך מהכולל, ובפרט במכשיר הטלפון שמחבר את האדם בקל עם כל העולם, ולעומת זה אינו מרגיש בדיבורו קביעות של דברים בטלים, כי הוא לבדו ורק הגמרא פתוחה לפניו, ופעם שמעתי מחכם אחד שאינו מדבר בטלפון אלא שיחה כזו שאם לא הי' טלפון הי' הולך ברגליו כדי לדבר, ואמנם לפעמים חובת המצוה והצורך נקבעת לפי האפשרות, וכיון שיכול בקל ע"י טלפון הרי הוא מחויב בדבר, מ"מ יכניס ללבו הידיעה שיש להזהר מהמכשיר הזה, שהוא המשחית הגדול

גם כשמקפיד לדבר לה"ר רק ע"פ ההלכה, יש שגיאות רבות והטעות מצויה

יא. **איסור** לשון הרע ידוע, וראינו לנכון להעיר על טעויות רבות הנשרשות בלב גם כשהכל ע"פ ההלכה, כגון ששמע עדות נאמנה וראה דברים הניכרים על פלוני כך וכך, והמציאות מוכיחה שגם בזה יש שגיאות נוראות, ששמע השומע וטעה והוסיף הסבר לפי ידיעתו, גם בלי שום נגיעה, לפעמים אמר האומר שאם זה כך הרי זה עוול, והשומע שמע רק שהרי זה עוול, כי הדברים נאמרו כתגובה על הסיפור שנאמר לו שזה כך וכך, והעביר הדברים הנכונים ששמע, אבל חסר לו בירור הדברים שנתברר שלא הי' כך, ולפעמים הדברים מורכבים יותר, שכבר שמע התגובות ההולכות והחוזרות, וממש קשה להעלות על הדעת שיש כאן טעות ביסוד הדברים, אבל כאשר נפגשים כמה פעמים בטעויות גדולות כאלו, החובה עלינו לשנן לעצמינו שאין דבר בטוח בסיפורים אפי' הנאמנים ביותר, ובאמת זוהי עבודה קשה המכבידה על השכל הפשוט לחשוב על דברים ברורים שיתכן שהם טעות, (וגם אפשר לומר שודאי חלק מהם טעות), אבל כאשר מחדירים בלב שבדרך כלל משתתפת דעת האדם בהעברת הדברים, ויש אנשים נאמנים

מאד אלא שדעתם מצומצמת, ויש בעלי דמיון, ועוד סיבות רבות לטעות גם בלי נטית המדות, הרי החובה להכניס ספק בדברים אינה מדת חסידות, אלא דבר פשוט הנצרך לכל בר דעת, שאפי' אם הכל מותר, הרי אף אחד אינו מעונין לחיות בטעות, וההחלטה להאמין לדברים היא פשוט הפסד עצמי, שעלול לשבש את האדם כל ימי חייו.

וייש לדעת שבסיפורי לשון הרע הטעות מצויה ביותר, ופעמים שאדם נאמן מעיד דבר שנשתרש אצלו מכח טעות קטנה, ואח"כ הוא חי ע"פ טעות זו ורואה דברים הניכרים שמעיד בהם מעדותו העצמית, אבל הכל מסתמך על השורש שגרם לזה, כמו שאמרו על דוד המלך ע"ה שקיבל לה"ר על מפיבושת מפני שדברים הניכרים חזא ביה, אבל יסוד הגורם לראות כך, הי' הלה"ר של ציבא.

כל אדם דן את מעשי חבירו על פי תכונותיו של עצמו, שאם הוא הי' עושה כך, הרי הי' דבר זה מגיע מזלזול הכי גדול, וש"מ שפלוני מזלזל בי או בפלוני או בדבר פלוני מאוד, והאמת שזו טעות גמורה כי יש סיבות שונות לתגובתו של פלוני, אם מפני טבעו שאין צערו ניכר מיד בתנועות פניו, או שמסתיר הדבר כדי שלא להכניס את המספר ללחץ, או כדי שלא ישתמש

שנאמרו לכל דייני ישראל הגדולים, ק"ו לכל אדם.

חומרת עוון הדיבור שאדם דש בעקביו

יב. ויש להזכיר בזה דברי האבן עזרא על הפסוק כי לא ינקה ד' את אשר ישא את שמו לשוא, ומה ראה הכתוב להזכיר כן בשבועת שוא יותר משאר עבירות, וביאר שם שאלו שהורגלו בשבועת שוא נעשה להם לשון שבועה כלשון צח ומליצה, כמו שמתרגלים מלשון הכתובים חי ד' או כה יעשה לי אלקים, ואין מתכוונים באמת לישבע כעת, אלא מדברים בסגנון הרגיל, וחושבים שבגלל זה אין כאן עבירה גמורה, כי לא נתכוין באמת לישבע בשם ד', ואין כאן זלזול בכבוד שמים, והשמיענו הכתוב כי לא ינקה ד', שהאיסור נשאר במלא חומרתו, על אף חוסר הכונה, ואע"פ שמוכן שזה רק הרגל הלשון, וסיים שאילו הי' בישראל רק העון הזה די בזה להאריך גלותינו, ולהוסיף מכה על מכותינו, והרמב"ן שם כתב שדברי ר"א על הפסוק הזה כהוגן, וכן הדבר אצלנו בחטאי הלשון, שמדברים על אחרים כמסיח לפי תומו, בלי כונה מיוחדת, ובלי רצון לפגוע, רק מספרים האמת הנראית להם, בלי לחשוב שמא זה בכלל לה"ר ורכילות, כי חושבים שאיסור לה"ר הוא רק

בתגובתו לספר הלאה, ועוד כיו"ב, וגם עם רצון טוב לחשוב אחרת על השני ג"כ קשה להחדיר ידיעות אלו ללב, למרות שהם פשוטות וידועות ונכונות, אעפ"כ קשה לאדם להשתחרר מהרגשתו איך שזה מתבטא אצלו.

מטבע האדם להעריך את הדברים שהוא מתוקן בהם כחשובים מאד, וכשרואה אחרים פחותים ממנו בזה הוא מזלזל בהם, והדברים שהוא אינו מתוקן בהם נראין לו דברים של מה בכך, ולאו דוקא מחוסר תיקון המידות, אלא שכך מנהיגו היצה"ר למנוע ממנו תיקון מעשיו, וממילא אינו מעריך מספיק את המתוקנים ממנו.

וכמו שאחז"ל כולן באבק לה"ר, כמעט אפשר לומר שכולם חיים בטעויות מסוימות בהשקפתם על בני אדם שונים, וגם בלי נגיעה ומדות רעות, הרי הם חיים בדעות הקובעות את כל עולמם, ומקורם בטעות גמורה, ואמנם בלי סייעתא דשמיא לא יתכן לעמוד על האמת, ולכן צריך תפלה מיוחדת על כל ענין מחודש של לה"ר שלא להכשל בטעותו, וכח ותבונה לעורר ספק בלבו ולא להשתכנע בדברים שנראים כמוכחים, וכמו שאמרו אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין אחד תחלה, כי הדברים משתרשים בלב, וע"ז נאמר לא תשא שמע שוא, והרי לפנינו דברים

כמה פוסק ועוסק, ואם אדם מדבר עם חבריו דבר אישי אין מפסיקין אותו, אבל אם מדבר בד"ת מפסיקין אותו בקל, כי אין לדבר קצבה, ונמצא חומרו קולו, וכבר כתב מרן זללה"ה שעיקר כח הלימוד הוא הרצוף והבלתי נפסק, ועי"ז מחלישין כח התורה וקדושתה, מלבד חומר עון הזלזול, וגרם ביטול תורה לו ולאחרים, ועוד, ויש לגדור בזה שבאמצע הסדר אין מדברים כלל, ואם צריך איזה דבר חשוב יש לצאת חוץ לבית המדרש, ומיד יראה האדם כמה ימנע מלצאת בשביל דבר מועט כזה, ואם עצלות היציאה מונעת הדיבור כ"ש חומר הקדושה, עצה טובה בזה להתאגד יחד להסכים על שמירת הדיבור מה שאינו הכרח, וזה ימנע גם מהמספרים שלא לדבר, ולא יבואו לידי נסיון.

להתרחק מן המחלוקת

יג. לשון הרמב"ם באגרת לבנו, אל תשקצו את נפשותיכם במחלוקת המכלה את הגוף והנפש והממון, ומה נשאר עוד, ראיתי לבנים השחירו, ופחות נפחתו, ומשפחות נספחו, ושרים הוסרו מגדולתם, ועיירות גדולות נתערערו, וקיבוצים נפרדו, וחסידיים נפסדו ואנשי אמונה אבדו ונכבדים נקלו ונתבזו בסבת המחלוקת.

המתכוין להרע לחבירו, והאמת שהאיסור נשאר בחומרתו בכל צורה שהיא, וכמה התריע הגר"א על חומר הענין, וכתוב באגרתו שזה כל פרי העוה"ב, וכל רגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולין לשער, וכ"כ בדרשת ראש השנה להגר"ח מואלזין ומגיד לאדם מה שיחו, שלשון מגיד הוא גילוי סוד הדבר, ויראוהו כמה חשובה שיחה קלה שלו שמגיעה למעלה ביותר, ופגימתה גדולה, ועוד הרבה מקומות כתוב כן מהגר"א, ומזהיר ע"ז, וכן מסופר שהגר"י בלזר בא להגר"ח ברלין בחלום בשבת הראשונה של פטירתו, ואמר לו שהתביעות החמורות הם על עון הדיבור, וכל העבירות אינם מצויים לעשותם כ"כ הרבה וכ"כ בקלות, ואין נזהרים בזה מפני שהקלות מפחיתה את הרגש, והפתרון המעשי הוא רק התרחקות מנסיון, ולהחדיר היטיב חומר הענין.

עוד דבר חמור המצוי אצל הלומדים, שלפעמים נגרם דוקא בגלל התמדתם, כי היות ואין כלל זמן שמותר לדבר דברים בטלים, ממילא גם אין זמן מיוחד שאסור לדבר, ואפי' באמצע הסדר, והרי אמרו שכל הפוסק מד"ת ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים, ומצינו שגחלים של רותם מחזיקין החום י"ב חודש, ולא אמרו

מה שאינו יכול להספיק במאה שנה
רצופות של עבירות פרטיות.

ויש לזכור ולדעת שאף אם יבא אליהו
ויאמר איזה צד צודק במחלוקת,
הרי המחזיק במחלוקת לנצח הצד
שכנגדו, עלול להפסיד עולמו, כי
המכשולות מצויים, וכל טעות קטנה
בשיקול הדעת, אם דבר זה ראוי ומועיל
או לא, מביא את האדם לרכבות של
עבירות החמורות ביותר, חילול השם
ולה"ר ורכילות ורדיפת הדת ומסירה
ועוד, מלבד ביטול התורה וזלזול בת"ח,
ושוב אין לו תקומה מדחי אל דחי, כי
נכשל בשוגג ברבי רכבות עבירות
חמורות, ושגגת תלמוד עולה זדון,
ושמעתי מהרב זללה"ה לפני שנים רבות
דהיינו דכתיב במשלי באפס עצים תכבה
אש ובאין נרגן ישתוק מדון, ולכאורה
במים תכבה אש, אלא קמ"ל שבשעת
מחלוקת אין שום פעולת כיבוי מועלת,
רק אפס עצים, ובודאי שיש להמנע מכל
פעולת מלחמה, שגוררת עוון בכל צורה
שהיא, וזו כונת הרמב"ם באזהרתו
שחסידים נפסדו, וכל תמיכה בכל צורה
שהיא במחלוקת אחריותה גדולה מאד.

אמנם בס"ד אין הדברים אמורים ולא
שייכים כלל לגבי המשתתפים
כאן ח"ו, אבל לחומר הענין שראוי
להתרחק משימצא דשימצא של העוון
הזה, וכל תמיכה בכל צורה שהיא, בכל

נביאים נבאו, וחכמים חכמו,
ופילוסופים חיפשו, ויספו לספר
רעת המחלוקת, ולא הגיעו לתכליתה,
לכן שנאו אותה ונוסו מפניה והתרחקו
מכל אוהביה וגואליה ורעיה, וגם אל כל
שאר בשרכם אוהב מדנים, התנכרו
ורחקו קרבתם, פן תספו בכל חטאתם,
כל זה לשון הרמב"ם.

והדברים נוקבים ויורדים עד התהום,
בני אדם שהרמב"ם נותן להם
תואר חסידים ואנשי אמונה, ומעיד
שנפסדו מחסידותם בסבת המחלוקת,
הרי שאין הקלקול מעיד שלא הי' חסיד,
אלא למדנו חומר הענין שעל אף צדקו
וחסידותו עלול להכשל בסבת המחלוקת,
וכן מצינו בקורח שהקהיל את כל העדה
על משה ואהרן, ונתחייבו כולם מיתה,
ואע"פ שלא היו מעדת קורח, מ"מ
נשתתפו לבא לראות דבר מי יקום,
ונתחייבו מיתה מדין מהרהר אחר רבו
כמהרהר אחר השכינה, דהיינו שנכנס
בלבם צד רחוק אולי קורח צודק, כמ"ש
הרמב"ן, ואף המאטים וחמישים ראשי
סנהדראות נסחפו אחר קורח בגלל שלא
הי' נעים להם לסרב לו אחר שקירב
אותם בסעודות שהי' רגיל לעשות להם,
וכהיום בעולם המקושר כולו ברגע אחד,
החורבן גדול פי כמה וכמה, כמו
ששמעתי מהרב זללה"ה שכהיום יכול
אדם לעשות עבירות גדולות ברגע אחד

עשה עמו רק טוב, זה סער מתחולל על הלב, והנה הוא כיורה זיקים יורדים חדרי בטן כו'.

עוד אמר שלמה המלך ע"ה ונרגן מפריד אלון, רצונו לומר כי יפריד מעליו אוהב ורע כי לא יוכלון שאת חברתו, ואמרו רבותינו אל תרבה בתרעומות שלא תבוא לידי חטא, ופעמים רבות הנרגן כפוי טובה גם יחשבה לרעה וישיב רעה תחת טובה, ונאמר משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו, ופעמים יחשוב על חסדי השם יתברך כי הם לנקם ושילם, כענין שנאמר ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ד' אותנו הוציאנו, על כן התרחק מדרך הנרגנים, כי נתיבותיהם עקשו להם, כל דורך בה לא ידע שלום, ולדון לכף זכות למד לשונך, והי' צדק אזור מתניך, עכ"ל, וימנה אותו בין הכתות שאינם מקבלים פני השכינה.

והנה האיש הזה סובל מרורות כל ימיו בצער גדול עשוק והלום, ומקוה להיות נקי בעוה"ב מכל יסורי גיהנם ושכרו כפול על כל העלבונות שעבר בעוה"ז, ואוי לו מיום הדין אשר על כל זה יענישוהו ביותר, ויאמרו לו אתה המכה וההולם, ויפריד מעליו כל אוהב ורע כי לא יוכלון שאת חברתו, ולא תמוש רעה מביתו, ובדרך כלל הרחוקים שאינו נפגש עמהם ולא מטיבין עמו הם

סוג מחלוקת שהיא, אפי' הקטנה ביותר בכל מקום שהוא, סוחפת חסידים ואנשי אמונה, לכן ראינו להזכיר שכדאי להפסיד כל דבר בשביל למנוע מחלוקת, כי הפסדה גדול הרבה יותר, וכלשון מרן זלה"ה קש נידף של קטטה יכבד עלי כקורת בית הבד, ואף בטעות קטנה של שיקול הדעת אפשר להפסיד שני העולמות ברגע, וצריך להתפלל להנצל מזה, ולבקש רחמים שישם שלום עלינו ועל כל ישראל, שלא יהיו מחלוקות בישראל, וכמה נ"ר נעשה לפני אבינו שבשמים אם בתפלתנו נגרום שישכון שלום בין בניו, וזוהי העשייה הגדולה ביותר למען התורה וכבוד שמים.

בהפסדי הנרגן

יד. רבינו יונה בשע"ת ש"ג אות רל"א בחלק מספרי לה"ר, וז"ל החלק הששי, נרגן. אמר שלמה ע"ה דברי נרגן כמתלהמים והם ירדו חדרי בטן, פי' הנרגן הוא האיש אשר דרכו וחוקו להתאונן ולהתרעם, וימצא תנאות על חבירו תמיד, על מעשיו ועל דבריו, ואע"פ שחבירו בתומו מתהלך עמו ולא זד עליו בדבר, וידון כל דבר לחובה ולא ליכוח, וכל שגגה ישם לזדון, והנה יתן עצמו כמו עשוק והלום, וכאילו כבדה חטאת חבירו עליו, והוא המכה וההולם, כי דבריו יורדים חדרי בטן, כי מי שילין תלונות על חבירו כאשר לא נגעו וכאשר

נעלבים, ונרדפים והלומים, והם ירדו חדרי בטן, דברי תלונת הנרגן נוגעים עד הנפש, כי כאשר יזהר חבירו בכל לבו להשמר מנזקו וקלונו, יאשימהו חנם ויחטיאהו בדבר, ופעמים שנתכוין חבירו לטובתו ולכבודו, והוא ידון בהיפך במעשיו ובדבריו, והנה הוא כמשיב רעה תחת טובה, עכ"ל.

ובישעיה פכ"ט כ"ד כתוב, וידעו תועי רוח בינה ורוגנים ילמדו לקח, ופירש"י דרוגנים לשון ותרגנו באהליכם, אותם שהיו מתלוננים ונרגנים על דברי הנביאים, ילמדו לקח, ופי' רד"ק דלקח היינו תורה ע"ש כי לקח טוב וגו', ויש להבין מה ראה הנביא להדגיש שהרוגנים יחכימו בתורה, אבל בהתבוננות הענין מובן לפי שהנרגנות מונעת מן האדם את האפשרות ללמוד תורה, ומונעת ממנו את האפשרות לקבל דברי החכמים והנביאים, כי כל כולו מרוכז בדברי תלונתו, ואינו משאיר מקום בלבו להתבונן במה שאומרים לו, אף אם רוב הדברים אין לו בהם תלונה, ולכן ייחד הנביא מקומו עם התועי רוח, כי שניהם שוין לענין זה שלא ילמדו בינה ולקח, ואמת הדבר שאף מי שאינו נרגן בתכונתו, אם יש לו תלונה בצדק על דברי חבירו או רבו, לא יוכל לפנות מחשבתו לרוב הדברים הנכונים, כיון שכל כולו פגוע ונגוע בנקודה האמיתית

נדמים לו כאוהבים. העתקנו הדברים לחומר הענין שמי שמרגיש נחיתות גדולה, וכאילו מכים והולמים אותו תמיד, יחוש לנפשו אולי זה שייך לכת הנרגנים, וימנע עצמו מלהתלונן כמה שיוכל, ובכל מאורע של עלבון ישפוך שיחו לפני קונו, באופן פרטי על מאורע זה, להבינו כראוי ולהתנהג בו כראוי, ולא יצפה לישועת הבריות.

וכן כתב רבינו יונה בפירושו על משלי פט"ז כ"ח על הפסוק ונרגן מפריד אלוף, נרגן הוא ההופך הדברים, גם המעשים, משוב לרע, ודן את האדם לכף חובה ושטנה, כי לא ינצלו דברי כל אוהב וְרַע מהמצא לעתים במשמעם צד מתהפך, והנרגן יחליף רצון המדבר בדבריו, וימיר אותו טוב ברע, ופעמים יטפל השקר באמת וחושך לאור וטח מראות עיני בשר ודם, עד שיפריד חברה ואהבה, עכ"ל, וזה כמ"ש בשע"ת כי יפריד מעליו אוהב ורע כי לא יוכלון שאת חברתו כי גם בדברי אוהב ורע ימצא לפעמים דברים שיש במשמעם צד מתהפך והנרגן מיד יפרשה לרעה, וכ"כ עוד בפסוק דברי נרגן כמתלהמים, נרגן הוא בעל התלונה שמתלונן תמיד על רעיו ויתפשם בדבריהם ובמעשיהם וידון בהם כי נתכוונו לקלונו ולנזקו ומתרעם עליהם, והוא מלשון ותרגנו באהליכם, והנה [הנרגנים] מתראים כאילו הם

יעבשיו אנו ביום קבלת התורה ועלינו להתבונן ביסוד הזה, כתב הרמב"ן דבאמת ההלכה היא שחייך קודמין לחיי חברך, (וכן בממון אמרו שלך קודם לשל כל אדם), אלא צייתה התורה שיאהב את חבירו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב, כי פעמים שיאהב האדם את רעהו יחפוץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ובדעת וחכמה, ולא שיטעה אליו, אבל יהי חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה, ויצוה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו, אבל יאהב ברבות הטובה לחבירו, כאשר אדם עושה לנפשו ולא יתן שיעורין באהבה, וע"כ אמר ביהונתן כי אהבת נפשו אהבו בעבוד שהסיר מדת הקנאה מלבו, ואמר כי אתה תמלוך על ישראל וגו', עכ"ל.

פעולות רבות נעשות מכח הקנאה

והנה כבר כתוב בקהלת וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו, ולשון האבן עזרא רוב עמל האדם גם כשרון מעשיהם בעבור בני האדם שיקנאו זה בזה, וירצה להתפאר על חבירו, ושלא יהיה הוא חסר ממנו בדירתו ומלבושו ובניו ומאכלו וחכמתו וטוב השם, (עי"ש

שבתלונתו, והחכם יתן אל לבו להניח הנקודה שהוא צודק בה, ולהתבונן בכלל הדברים להיטיב לעצמו, ומה בצע אם יצדיק עצמו וישאר במצבו הקודם, הרי גם הוא מודה שיש מה לתקן ורק אם יתקן ירויח, ולא ע"י גילוי הנקודה שהוא צודק בה ירויח, והאדם צריך סיוע לזה לפי שאינו רואה נגעי עצמו.

קנאה ודיבורים

טו. **אמרו** שבת ל"א א' מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת כו' בא לפני הלל גייריה, א"ל דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא זיל גמור, למדנו מכאן היסוד של כל התורה במצות ל"ת, וכנגד כן במצות עשה ואהבת לרעך כמוך, ואין להקשות שהרי יש מצוות שא"א ללמדן מן הכלל הזה, כיון שהנכרי ג"כ ידע שהתורה גדולה ומצותיה רבים, אלא שביקש לדעת מה הוא העול שמקבל עליו בגירותו, וביאר לו הלל שזהו היסוד העיקרי שמתחייב בו מכח התורה, אם יקבל עליו הנהגה זו יגיע לקיום כל התורה, וגם יראה איך שהכל לטובתו בעצמו, כמו שאמרו שלא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות.

איש הדמים ואיש הבליעל וגו' ויאמר אבישי בן צרויה אל המלך מה למה יקלל וגו' אעברה נא ואסירה את ראשו, ויאמר המלך מה לי ולכם בני צרויה כה יקלל כי ד' אמר לו קלל את דוד ומי יאמר מדוע עשיתה כן, וגו', אולי יראה ד' בעיני והשיב ד' לי טובה תחת קללתו היום הזה, הנה ראינו איך קיבל דוד המלך את הדברים עם כל ההשפלה והבזיון כמו שדרשו שבת ק"ה א' בלשון קללה נמרצת, וידע נאמנה שאין מושג בעולם שהאדם נוגע בשל חבירו ומפריע לו בטובתו, אדרבה כל מה שיש לחבירו יותר הרי זה גורם שגם הוא יקבל יותר, וכן אם יש חכמים גדולים וצדיקים ממנו בעולם, ירבה שפע חכמה ויראה בעולם, ויזכה הוא יותר לתכליתו בעולם, וגם הצער הוא כפרת עוונות באופן שאין בזה ביטול תורה רק עזרה לעלייה והכנעה שמביאה לתפילה ולענוה, וכמו שאמר דוד המלך אולי יראה ד' בעיני והשיב ד' לי טובה תחת קללתו היום הזה.

בפסוק הכסיל חובק את ידיו גם יש באדם כסילים עצלים אין להם קנאה ולא יתעסקו במלאכה שיחיו ממנה כו'), ועלינו להתבונן איך נגיע לקיום כל התורה בחיזוק היסוד של ואהבת לרעך כמוך, והנה תכונות בני אדם שונות זה מזה, יש מרגישים שכולם מפריעים להם ומפסידים חלקם, ויש אדישים שאין להם רגש קנאה ולא רגש עשיה, ועוד מינים שונים, ומצינו בקין שחרה לו על שזכה הבל לקירבת ד' יותר ממנו, ובמקום לעשות פעולות הראויות להתקרב לד' נתקנא בו והרגו, וכן בכל הדורות הרי שהקנאה מעבירה את האדם על דעתו, ועושה פעולות הפוכות מן התכלית שבעבורה הוא מתקנא.

כשמתחזקת האמונה אין מקום לקנאה

ויסוד הדברים היא האמונה, ומצינו בדוד המלך כשקילל אותו שמעי בן גרא וכה אמר שמעי בקללו צא צא

ענינים שונים

ולמקללי נפשי תדום, לא אומרים פי ומעשי יבליגו וישתקו, אלא נפשי דהיינו שהנפש לא תרגיש קפידה, אלא כעפר.

להתרגל בלשון כבוד

ב. **כאשר** יש ויכוחים בין הלומדים, מן הראוי להרגיל להשתמש בביטויים של כבוד, ולא בביטול, גם כאשר נראה שהדברים שהשני אומר מופרכים מיסודם, או שאין צריכים להם, ההרגל לדבר בלשון של כבוד מונע הפסדים רבים, וגם כאשר הכונה לשמחת הדברים, בדרך כלל השומע שומע בעיקר את הביטוי החריף והשנון, ומשם מתגלגלים הדברים הרבה מעבר לכוונת האומר.

ומבואר בגמ' שכאשר נסתלקו תלמידי רבי עקיבא היה העולם שומם, ומכאן שהם היו גדולי העולם, ונסתלקו על שלא נהגו כבוד זה בזה, ויש להבין שבודאי שגדולים כאלו לא עשו דבר שאינו כהוגן, אלא יתכן שמתפרש שלא "נהגו כבוד", היינו שלא השתמשו בביטויים של כבוד, אחד כלפי חבירו, (וכדאשכחן לשון נוהגין כבוד, על ביטויים של כבוד).

לקבל את מעשי חבירו בהבנה

א. **ככל** בכל ענייני בין אדם לחבירו, צריך תפילה לסייעתא דשמיא לקבל את הדברים בצורה ראויה, כי הרי באמת לכל ענין יש צדדים חיוביים, וכל אדם כלפי עצמו בטוח שהתנהג כהוגן, ואילו כאשר פגעו בו איננו רואה צד שני, וגם מי שהוא בעל מידות ומבליג ושותק, הרי כל עוד שהוא חושב ומרגיש את רעת רעהו בלבבו אלא שמתגבר ומבליג יש בזה הפסד, ובתפילה לסייעתא דשמיא לראות את הדברים כראוי ניתן להתגבר ולראות כיצד ניתן להבין כל דבר בטוב.

ובזה יש לבאר מה שמבואר בזכריה שהנביא אומר להם בשם השם שאינני מבקש ממכם צומות, רק "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם", דהיינו שלא רק שלא ישנא ולא יכעס, אלא שלא יחשיב את הרעה של חבירו בלבבו כמי שעשה לו דבר גרוע, רק ישתדל למעט מחומרתה בלבבו, לנסות להבין ולהרגיש שזה לא כ"כ חמור, כפי שהוא האמת ברוב הפעמים, וזהו ג"כ מה שמבקשים ונפשי כעפר לכל תהיה

ליזוהר במידת האמת

ג. **אנו** נמצאים בעולם השקר ובהרבה פעמים כדי להגיע ליושר ולמה שראוי בצדק ובאמת נאלצים לשקר, וכמו שמובא במדרש על הפסוק שלח אצבע ודבר און שכשבאים שודדים לתפוס איזה אדם ישקר עליהם ויאמר להם שהוא במקום אחר.

כחיום מצוי הרבה מצבים שכאלו, אבל מה אפשר לעשות שגם אם מותר לשקר אין זה נקרא "אמת", והחזו"א כותב שההרגל לשקר משחית את הנפש, ומלבד זאת גם מאבדים את הרגש מלשקר.

וזו"ל חזו"א אמו"ב פ"ד אות י"ג "ההתמדה משרטטת בצורת הנפש שרטוט יציב וקיים, ומראה הפרצוף ותבניתו משאיר אחריו התמדת המעשים הטובים והרעים של בעליה, **בן אדם שדיבר שקר לשעתו צורתו צורת אדם, ויש בו חטא, אך המתמיד בשקריו צורתו צורת שקרן ואישיותו נעדרת כו' , ועיי"ש שהאריך מדברי חז"ל שהאריכו והפליגו בחומרת המחליף בדיבורו והגונב דעת הבריות, וע"ע בקונטרס שפת תמים להחפץ חיים שהאריך בזה.**

וכשנפגשים עם אנשים מדורות עברו אפילו אנשים פשוטים אינם

מסוגלים לשנות כל דהו בעד שום הון שבעולם.

וכן ראינו אצל הגדולים שלא היו משנים כלום בכל מחיר, והרב זללה"ה היה מזכיר הרבה את דברי השל"ה שראשי תיבות של אמ"ת אומר אמת מרויח תמיד, והיה אומר כמדומה בשם מרן זללה"ה תמיד זה "תמיד", דהיינו כאשר נראה לפעמים שמפסידים בשביל האמת ואם היו משקרים היו מרויחים, באמת מרויחים מהאמת.

וכשהיו מגיעים לפני הרב זללה"ה שאלות של השתדלות בעניני פרנסה שזקוקים לשקר, כמעט תמיד היתה התשובה שלא לשקר, והיה מוסיף "קשה לי להאמין שיתבעו אותנו בשמים למה לא שיקרנו".

ועיין באיגרת הגר"א שהורה להכות ילדיו ללא רחם על שקר, עיי"ש.

ע"י החטאים נוצרת תאוה לעשייתם

ד. **בגמ'** סוכה נ"ב א' א"ר אסי יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיא (עכביש) ולבסוף דומה כעבותות העגלה (משאדם נמשך אחריו מעט מתגבר והולך בו, רש"י) שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה", (בתחילה היו מביאים

שרוח הטומאה של דברים בטלים גדולה עד מאוד, שהיא כנגד התורה שהיא כמעין הנובע, כיון שזה עבירה גדולה, הרי התשוקה של המלאך הנברא מהדברים בטלים להמשיך על האדם עוד עבירה של דברים בטלים גדולה ביותר.

וכן ביאר הרמב"ן בפרשת נצבים מה שכתוב למען ספות הרוה את הצמאה שיש תאות שאדם רווה מהם ואין לו יצר הרע להם, אבל כשמרבה למלאות התאוות הוא מקבל יצר הרע גם להם.¹

מבואר כאן שהאדם גורם לעצמו שיהיו לו תכונות רעות, ורצונות רעים גם בדברים שכלל אין לו נסיון בהם.

עבירות שקל ליהזר מהם – חמורות יותר

ה. **עבירות שקל** לאדם ליהזר מהם חמורות הרבה יותר, דברים

שאדם בתכונתו אינו נגרר אליהם והוא עושה אותם, עונשו גדול יותר, וכמו שאמרו מנחות מ"ג ב' קשה עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת,² וגם

אותו עליהם ע"י חבלים שאינם של כלום, וכעבות העגלה, חבל עבה שקושרים בו את הפרה למחרישה, (רש"י).

בהתחלה האדם נמשך אחרי היצה"ר מעט, וחושב שזה כלום, אבל לבסוף זה נהי' כעבות העגלה.

ובפ"י הגר"א למשלי פ"א כ"ג שבכל דבר שאדם עושה נותנים לו רוח ממרום והוא מסייע אותו לעשות עוד דברים כאלה, וזה הרוח אינו נח ושקט עד שעושה עוד דברים כאלה, והוא נהנה מהם, ומזה יש לו נחת רוח, הן בדבר מצוה או בדבר עבירה, וזהו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וכל דבר עבירה שהיא גדולה גם הרוח הבאה ממנו היא גדולה ומתאוה יותר לעבירה עוד, וכן בדבר מצוה גדולה בא רוח ממקום קדוש מאוד ומתאוה מאוד למצוה ונהנה מאוד מחמת זה ממצוות, עכ"ל.

ומבאר שם שזו הסיבה לכך שיש משיכה גדולה לדברים בטלים וליצנות יותר מכל העבירות, אף שאין בזה שום הנאה גשמית, וזהו רק מחמת

1. וכן בסנהדרין ס"ג ב' שמתחילה לא הי' לישראל נסיון של עבודה זרה, כי ידעו שאין בזה ממש, ועשו כן רק כדי לפרוק עול תורה מעצמם, ורק לאחר שהורגל בזה נהיו קשורים בזה עד למאוד.

2. ובאיגרת הגר"ס ז"ל כתב משום כך לקבל על עצמו בעשיית לשמור עצמו מהעבירות שקלות לו לשמור ובוזה ינזר כמעט מרוב עוונותיו בנקל, כי העבירות הקלות המה הרבה יותר בכמותן ובאיכותן כיון שחומר עונשם גדול יותר.

מה הוא דיבר? הוא אמר כזנב הלטאה אבל זה לא נוסח ראוי.

עוד שם בגמ' הנהו תרי תלמידי דהווי יתבי קמיה דהלל כו' אחד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה, ואחד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה, ואמר על הראשון מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל.

בכתובות ח' ב' מובא שכשנפטר הבן של ר' חייא בר אבא שהיה בחור, הגיע ריש לקיש עם מתורגמנו לנחם ואמר להם את הפסוק "על כן על בחוריו לא ישמח ד' כי... וכל פה דובר נבלה", שהסיבה שהוא מת זהו בגלל ניבול פה. ועוד אמרו שם אמר רב חנן בר רב... כל המנובל פיו ומוציא דבר נבלה מפיו אפילו נחתם לו גזר דינו של שבעים שנה לטובה נהפך עליו לרעה.

והגמרא שם שואלת שאם בא לנחמו למה הוא מצער, והגמ' מתרצת הכי קאמר ליה חשיב את לאתפוסי אדרא, (חשוב אתה למעלה לתופסך ואת בניך בעוון הדור, רש"י).

ע"ש שמירת קדושת הלשון יתבעו את האדם הרבה יותר מעל כל דבר אחר, יש שחושבים שאם מדברים בשפת הרחוב הוא מדבר כ"מבין", הוא לא "מצומצם", על זה העונש גדול והסייעתא דשמיא להנצל מהחטא

הסייעתא דשמיא שלו היא פחות, כי אין לו תכונות לזה, והוא אשם שמכניס עצמו לזה.

לשון נקיה

ו. בפסחים ג' ב' שהיו שני תלמידים שלמדו סוגיא קשה והתישו את כוחם מאוד, וכל אחד רצה להביע איך הסוגיא התישה אותו, אחד אמר שויתנין האי שמעתתא כגדי מסנקן, [כגדי עייף], ואחד אמר כדבר אחר מסנקן, והנה לא זלזל באף אחד בלשוננו, רק תפס משל לא יפה כ"כ ומסתבר שבמציאות, כנראה שדבר אחר היה יותר מתאים להגדרת המצב, ולכך הוא אמר (כן), ומכיון שלא דיבר בלשון נקיה, לכן רב כבר לא רצה לדבר עם אותו תלמיד.

מדובר כאן בשני תלמידים מיוחדים שלמדו את הסוגיא טוב, ושניהם התישו את כוחם, אבל כשהתבטא ביטוי לא מכובד, כבר לא דיבר איתו רב.

עוד מובא שם שהיו שלשה כהנים שקיבלו פירור קטן מלחם הפנים אחד אמר הגיעני כפול ואחד אמר הגיעני כזית ואחד אמר הגיעני כזנב הלטאה, [כנראה שאמר כן משום שבאמת קיבל חתיכה שיותר דומה לכך ולא לפול], ומיד בדקו אחריו ומצאו שיש לו שמץ פסול (פרש"י פסול כהונה, חלל),

ובגמ' קידושין ע' א' מבואר שהוכיחו רב יהודה לרב נחמן על שהשתמש בלשונות מסויימים עיי"ש.

בגמ' חגיגה ט"ז ב' הקשו כיצד אחר שהיה ת"ח גדול כל כך יצא לתרבות רעה, והגמ' אומרת משום שזמר יוני לא פסק מפיו, יש להניח שהיה הדבר מועיל לו לרגש נפשו ולשם שמים, ומ"מ זמר יוני לא פסק מפומי' זה מביא אדם שנמצא בשמים ונכנס לפרדס ויוצא לתרבות רעה.

כל אלו דברים שאדם לא מרגיש נסיון להמנע מהם, ומצד שני רואה בזה דברים של מה בכך, ואינו נזהר להמלט מהם, ויש להזהר מן הנסיונות הללו לפני שנגררים אחריהם, לפני שמושכים את העון בחבלי השוא, אחרי שמתרגלים כבר קשה יותר ליגמל מזה.^ח

ומהפסדיו פחות, כי בקל יכול להנהיג את לשונו בקדושה.

היה מן הראוי שיהיה ללומדים בושה לדבר במילים שמדברים כל אנשי הרחוב, והחפשיים, והיצר עושה כאילו הוא לא "מצומצם".

ופעם אחת שמע מרן זלה"ה את אחותו אומרת על כביסה שאינה נקיה, בלשון לכלוך, ומרן זלה"ה העיר לה "איך את מדברת", וכן מעולם לא הזכיר בביתו השם "כלב", אלא במקום הצורך אמרו כ"ף למ"ד ביי"ת.

על הקדושה הזו יתבעו את האדם הרבה יותר מכל דבר אחר, ואין המדובר כאן רק במילים שיש בהם דבר שלילי, כל מילים רחוביות הם נגד הקדושה ואם מתרגלים לכך, זה מוריד את האדם, העונש גדול והסייעתא דשמיא פחות זה מצנן!.

ח. ובאבן עזרא פרשת יתרו על איסור שבועה המחיש עד כמה אנשים השקועים בחטא אינם מרגישים שעושים זאת, וז"ל "ורבים חושבים, כי הנושא השם לשוא לא עשה עבירה גדולה. ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאוין הבאים אחריו. כי הרוצח והנואף, שהם עבירות קשות לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף, כי יפחד. ואשר הרגיל עצמו להשבע לשוא, ישבע ביום אחד שבועות אין מספר. וכל כך הוא רגיל בעבירה הזאת שלא ידע שנשבע. ואם אתה תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז ישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דבור שידברו יקדימו השבועה, והוא להם לשון צחות. ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה, תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו. ואני אראה שגעונם, כי הרוצח, אם רצח אויבו, מלא תאוותו בנקמתו. גם הנואף כן לפי שעתו, והגונב מצא הנאות לצרכו, ועד שקר להתרצות או להתנקם. והנה הנשבע לשקר בכל עת שאין עליו שבועה, הוא מחלל שם שמים בפרהסיא בלא הנאה שיש לו", עכ"ל. והרמב"ן שם כתב לעיין באבן עזרא על פסוק זה שדבריו נכונים.

להתרגל בלשון נקיה

ובדורות שלפנינו היו הכל רגילים להעיר את ביקורתם בלשון נאה ונקיה, וכשרוצים לבטא כעס היו אומרים לך לחיים ולשלו, הביטוי של הכעס הוא אותו הביטוי, אבל הלשון נקיה.

ופעם אחת שמע הרב זללה"ה שסיפרו על אחד שצעק על חבירו בביטוי של כעס דבר שאינו טוב בלי כונת קללה, ונזדעזע ואמר שזהו חשש לאו דאורייתא של מקלל חבירו.

שבת ל"ג א' בעון נבלות הפה צרות רבות ורעות וגזרות קשות מתחדשות בעולם ובחורי שונאי ישראל מתים, ויתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים כו', ואמר רב חסדא כל המנבל

את פיו מעמיקים לו גיהנם כו' רנב"י אמר אף השומע ושותק כו'.

בספר ראשית חכמה מהזוהר שהמנבלים פיהם עומדים ארבעים יום בנדויים ואין תפילתם נשמעת.

במס' ד"א רבה ג', אמר רבי אלעזר בן יעקב אדם נאה ומשובח ומוציא

דבר מגונה מפיו למה הוא דומה לטרקלין נאה וביב של בורסקי קבוע בו, כל עובר ושב אומר כמה נאה טרקלין זה, אלא שביב של בורסקי קבוע בתוכו.

וע"ע מש"כ רבינו יונה בשערי תשובה ש"ג אות רכ"ט.

פעם לשנות בדיבור, זו חריגה, ויש ליזהר שלא להרגיל את הדבר כחלק מהרגל החיים, כי הדבר גורם שהרגש ישתחק.

